

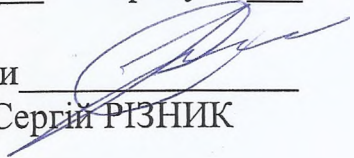
Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра української мови та прикладної лінгвістики

**РОЗРОБКА ВЕБІНСТРУМЕНТУ ПОРІВНЯЛЬНОГО АНАЛІЗУ
ОРИГІНАЛЬНОГО ТА АДАПТОВАНОГО ХУДОЖНЬОГО
ТЕКСТІВ ДЛЯ РІВНІВ B1–B2**

Кваліфікаційна робота
на здобуття ОС «бакалавр»
студентки IV курсу
освітньої програми
галузі знань 03 «Гуманітарні науки»,
спеціальність 035 «Філологія»
спеціалізації 035.10 «Прикладна
лінгвістика», ОПП «Прикладна
(комп'ютерна) лінгвістика
та англійська мова»
Євгенії Ігорівни ЧОРНОБАЙ

Науковий керівник:
к. т. н., доц.
Микола КОСТИКОВ

«Допущено до захисту»
Протокол засідання кафедри
української мови та прикладної лінгвістики
від « 5 » 06 2026 року № 16

завідувач кафедри
к. філол. н. доц. **Сергій РІЗНИК**

КИЇВ – 2026

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ.....	3
ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АДАПТАЦІЇ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ	13
1.1. Поняття адаптації тексту в сучасному перекладознавстві	13
1.2. Спрощення текстів як лінгводидактична проблема	15
1.3. Рівні мовної компетенції B1–B2 за CEFR	17
1.4. Художній текст як матеріал навчання УМІ	19
1.4.1. Роль та критерії добору художніх текстів.....	20
1.4.2. Рівні, прийоми та стратегії адаптації художніх творів.....	22
1.5. Зарубіжний досвід використання адаптованих текстів у навчанні іноземної мови	25
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	28
РОЗДІЛ 2. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТЕКСТІВ ТА РОЗРОБКА ЦИФРОВОГО ІНСТРУМЕНТУ.....	31
2.1. Опис досліджуваного матеріалу та методика аналізу	31
2.2. Кількісний аналіз трансформацій	32
2.3. Ключові відмінності між оригіналами та адаптованими текстами...	34
2.4. Формування словника вилученої лексики та реєстру тропів	38
2.4.1. Словник вилучених словоформ	38
2.4.2. Частотний аналіз словника за частинами мови	40
2.4.3. Формування реєстру тропів і фразеологізмів	43
2.5. Проектування та наповнення бази даних	44
2.5.1. Структура баз даних.....	45
2.5.2. Перенесення даних з Google Sheets до SQLite	48
2.6. Розробка вебінструменту порівняльного аналізу	49
2.6.1. Технологічний стек	49
2.6.2. Функціональні модулі вебінструменту	51
2.6.3. Інформаційний банер та навігація	55
2.6.4. Модуль інтерактивного лексичного тестування.....	60
2.6.5. Технічні труднощі розробки	62
2.6.6. Перспективи розвитку.....	68
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	71
ВИСНОВКИ.....	73

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76
ДОДАТКИ	83
Додаток А. Порівняльні таблиці в середовищі Google Sheets	83
Додаток Б. Словники вилучених словоформ у середовищі Google Sheets	83
Додаток В. Реєстри тропів і фразеологізмів у середовищі Google Sheets	83
Додаток Г. Бази даних SQLite у середовищі Google Drive	83
Додаток Ґ. Скрипт для кількісного аналізу трансформацій	84
Додаток Д. Скрипт для морфологічного аналізатора	84
Додаток Е. Скрипт для частотного аналізу за частинами мови	84
Додаток Є. Скрипт для перенесення даних із Google Sheets до баз даних SQLite	84
Додаток Ж. Скрипт експорту баз даних в HTML	84
Додаток З. Посилання на вебінструмент	84

АНОТАЦІЯ

Бакалаврська робота присвячена порівняльному лінгвістичному аналізу мовних трансформацій в адаптованих уривках роману Івана Багряного «Тигролови» для рівнів B1–B2 та розробці цифрового інструменту для дослідження виявлених закономірностей. **Актуальність теми** зумовлена зростанням попиту на вивчення української мови як іноземної в умовах посилення міжнародної підтримки України та браком цифрових ресурсів для систематичного аналізу адаптованих художніх текстів.

Об'єктом дослідження є оригінальні та адаптовані тексти уривків «Родина Тигроловів» і «Світ на колесах» з роману «Тигролови» Івана Багряного в адаптації І. Багмут та В. Штефуци (2011). **Предметом** – характер та закономірності мовних трансформацій на лексико-семантичному, морфологічному, граматичному та синтаксичному рівнях, що виникають у процесі адаптації зазначених текстів для іноземних читачів рівнів B1–B2.

Робота складається з двох розділів. Перший містить теоретичний огляд підходів до адаптації в сучасному перекладознавстві та лінгводидактиці, аналіз рівнів B1–B2 за CEFR і зарубіжного досвіду використання адаптованих текстів. Другий розділ – практичний: у ньому здійснено кількісний і якісний аналіз трансформацій, укладено словники та реєстри тропів, спроектовано бази даних і розроблено вебінструмент.

Методологія поєднує порівняльно-описовий метод, лінгвістичну класифікацію, кількісний аналіз і частотний аналіз, а також цифрові методи: Python-скрипти, реляційні бази даних SQLite і веброзробку на основі HTML/CSS/JavaScript.

Наукова новизна полягає в тому, що вперше здійснено системний порівняльний аналіз мовних трансформацій у двох адаптованих уривках «Тигроловів» із застосуванням цифрових методів. Встановлено, що

коефіцієнт стиснення обох уривків становить 29–32%, а домінуючими стратегіями є лексична нейтралізація та синтаксична компресія. Практичну новизну становить розроблений інтерактивний вебінструмент – перший україномовний цифровий ресурс такого типу для дослідження адаптованих художніх текстів рівнів B1–B2, розміщений у відкритому доступі на GitHub Pages. Перспективи розвитку охоплюють розширення корпусу текстів, інтеграцію серверного API та впровадження адаптивного тестування.

Ключові слова: українська мова як іноземна, адаптація художнього тексту, рівні B1–B2, вебінструмент, порівняльний аналіз, «Тигролови».

ABSTRACT

This bachelor's thesis is devoted to a comparative linguistic analysis of language transformations in adapted excerpts from Ivan Bahrianyi's novel *The Hunters and the Hunted* for B1–B2 proficiency levels, and to the development of a digital tool for investigating the identified patterns. **The relevance of the topic** is determined by the growing demand for Ukrainian as a foreign language amid increasing international support for Ukraine, and by the lack of digital resources for systematic analysis of adapted literary texts.

The object of the study is the original and adapted texts of the excerpts *The Family of Tiger-Hunters* and *The World on Wheels* from Ivan Bahrianyi's novel *The Hunters and the Hunted*, adapted by I. Bahmut and V. Shtefutsa (2011). **The subject** is the nature and patterns of linguistic transformations at the lexico-semantic, morphological, grammatical and syntactic levels that arise in the process of adapting these texts for foreign readers at B1–B2 proficiency levels.

The thesis consists of two chapters. The first provides a theoretical overview of adaptation approaches in contemporary translation studies and language pedagogy, an analysis of B1–B2 levels within the CEFR framework, and a review of international research on the use of adapted texts. The second chapter is empirical: it includes quantitative and qualitative analysis of transformations, compilation of vocabulary lists and trope registers, database design, and web tool development.

The methodology combines comparative-descriptive analysis, linguistic classification, quantitative and frequency analysis, as well as digital methods: Python scripts, SQLite relational databases, and web development based on HTML/CSS/JavaScript.

The scientific novelty consists in the first systematic comparative analysis of linguistic transformations in two adapted excerpts of *The Hunters and the Hunted* using digital methods. The compression rate was found to be

29–32% across both excerpts, with lexical neutralisation and syntactic compression as the dominant strategies. The practical novelty consists in the developed interactive web tool – the first Ukrainian-language digital resource of this type for studying adapted literary texts at B1–B2 levels, publicly available on GitHub Pages. Prospects for further development include expanding the text corpus, integrating a server-side API, and implementing adaptive testing.

Keywords: Ukrainian as a foreign language, literary text adaptation, B1–B2 levels, web tool, comparative analysis, *The Hunters and the Hunted*.

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

CEFR – Common European Framework of Reference (укр. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти);

УМІ – українська мова як іноземна;

ХТ – художній текст.

ВСТУП

Художній текст посідає особливе місце в системі навчання іноземних мов: на відміну від навчальних текстів, створених штучно, він занурює читача в автентичне мовне середовище, відображаючи живу мову з усім її стилістичним, культурним і емоційним багатством. Дослідження в галузі лінгводидактики переконливо свідчать, що художні тексти не лише сприяють розширенню лексичного запасу та засвоєнню граматичних структур, але й формують соціокультурну компетенцію. Водночас використання автентичних літературних творів у навчальному процесі пов'язане з суттєвим методологічним викликом: між художньою складністю тексту та реальними мовними можливостями іноземного читача нерідко існує значна дистанція, подолання якої є завданням адаптації. Попри значну кількість теоретичних досліджень у галузі перекладознавства та лінгводидактики, питання практичного застосування адаптаційних стратегій до конкретних україномовних художніх текстів залишається недостатньо вивченим. Ще менш дослідженим є поєднання лінгвістичного аналізу адаптованих текстів із цифровими методами опрацювання даних – побудовою паралельних корпусів і розробкою інтерактивних інструментів для дослідження трансформацій. Саме на перетині цих двох напрямів – лінгводидактики та цифрової гуманістики – знаходиться проблематика цієї роботи.

Актуальність теми зумовлена теоретичними й емпіричними завданнями лінгводидактики як наукової галузі, а саме необхідністю розширення знань про механізми адаптації україномовних художніх текстів для іноземної аудиторії. В умовах активізації міжнародної підтримки України, зростання інтересу до української культури та мови з боку іноземців, а також потреб волонтерів, військових і студентів, що перебувають в Україні, вивчення української мови як іноземної набуває особливої значущості. Водночас автентичні художні твори нерідко є

надто складними для іноземних читачів через насиченість діалектизмами, архаїзмами, фразеологізмами, складними синтаксичними конструкціями та стилістично маркованою лексикою. Вирішенням цієї проблеми є адаптація текстів – цілеспрямоване спрощення мовної форми зі збереженням змістової цілісності. Роман Івана Багряного «Тигролови», написаний у контексті боротьби за українську ідентичність, набуває особливої культурної резонансності в умовах повномасштабної війни і водночас є прикладом тексту, що потребує адаптації через насиченість стилістично маркованою, діалектною та архаїчною лексикою. Попри значну кількість досліджень із теорії адаптації, питання практичного застосування адаптаційних стратегій до конкретних україномовних художніх текстів залишається недостатньо вивченим, що й зумовлює актуальність обраної теми. Особливої уваги заслуговує відсутність цифрових інструментів для інтерактивного порівняльного аналізу україномовних адаптованих текстів, що унеможливлює систематичне дослідження адаптаційних стратегій у наочній і відтворюваній формі.

Мета роботи – здійснити системний порівняльний лінгвістичний аналіз мовних трансформацій в адаптованих уривках роману Івана Багряного «Тигролови» для рівнів B1–B2, укласти словник вилученої лексики та реєстр тропів і фразеологізмів, а також розробити інтерактивний цифровий інструмент для дослідження й унаочнення виявлених закономірностей.

Завдання роботи:

- здійснити теоретичний огляд наукової літератури з питань адаптації художніх текстів (український та зарубіжний досвід);
- визначити роль адаптованих художніх текстів у вивченні УМІ та виокремити критерії їх добору для адаптування;
- описати рівні та прийоми адаптації тексту;

- провести кількісний аналіз оригіналів та адаптацій (кількість слів, речень, відсоток трансформацій);
- здійснити порівняльний лінгвістичний аналіз трансформацій на лексико-семантичному, морфологічному, граматичному та синтаксичному рівнях;
- сформувати словник вилучених/замінених словоформ із використанням автоматичного морфологічного аналізу;
- класифікувати виявлену лексику за типами та провести частотний аналіз за частинами мови;
- зафіксувати вилучені/замінені тропи та фразеологізми з обґрунтуванням доцільності таких трансформацій; визначити ключові параметри адаптації художнього тексту;
- спроєктувати реляційні бази даних SQLite для структурованого зберігання зібраного матеріалу;
- розробити вебінструмент для порівняльного аналізу та унаочнення результатів дослідження.

Об'єктом дослідження є оригінальні та адаптовані тексти уривків «Родина Тигроловів» і «Світ на колесах» з роману «Тигролови» Івана Багряного.

Предметом дослідження є характер та закономірності мовних трансформацій на лексико-семантичному, морфологічному, граматичному та синтаксичному рівнях, що виникають у процесі адаптації зазначених текстів для іноземних читачів рівнів B1–B2.

Матеріалом дослідження слугують оригінальні та адаптовані версії двох уривків з роману Івана Багряного «Тигролови»: «Родина Тигроловів» та «Світ на колесах». Адаптацію здійснили Ірина Багмут та Вікторія Штефуца у 2011 році в підручнику «Українська мова.

Адаптовані тексти для читання. Рівень B1–B2 / Ukrán nyelv. Adaptált szövegek olvasáshoz. Szint B1–B2».

Методи дослідження охоплюють аналіз, класифікацію та узагальнення наукової літератури для огляду підходів до адаптації художніх текстів; порівняльно-описовий метод і метод лінгвістичної класифікації; метод порівняльного зіставлення для аналізу текстів на різних рівнях; кількісний метод і частотний аналіз для визначення обсягу та розподілу трансформацій. Для розв'язання практичних завдань використано Python-скрипт із токенизацією для підрахунку речень, морфологічний аналізатор rymorphy3 для автоматичного визначення лем і частин мови, проєктування реляційних баз даних SQLite для структурованого зберігання матеріалу, а також розробку вебінструменту на основі HTML/CSS/JavaScript для інтерактивного унаочнення результатів дослідження.

Новизна дослідження полягає у тому, що вперше здійснено системний порівняльний аналіз мовних трансформацій у двох адаптованих уривках роману Івана Багряного «Тигролови» для рівнів B1–B2 із застосуванням цифрових інструментів опрацювання даних. На основі аналізу укладено словник вилучених та заміненних лексичних одиниць із їх класифікацією та реєстр вилучених і трансформованих тропів і фразеологізмів. Виявлено закономірності стиснення текстів і встановлено відмінності в адаптаційних стратегіях між двома уривками залежно від їхніх стилістичних особливостей. Практичну новизну становить розроблений інтерактивний вебінструмент порівняльного аналізу – перший україномовний цифровий ресурс такого типу для дослідження адаптованих художніх текстів рівнів B1–B2, що поєднує модулі зіставлення текстів, словника, реєстру тропів і лексичного тесту.

Практичне значення роботи полягає в тому, що укладений словник і реєстр тропів можуть слугувати дидактичними матеріалами для

занять з УМІ. Розроблений вебінструмент доступний у відкритому доступі і може використовуватися викладачами УМІ, студентами-філологами та дослідниками у галузі лінгводидактики й цифрової гуманістики як самостійний освітній і дослідницький ресурс. Завдяки двомовному інтерфейсу (українська та англійська) інструмент є доступним і для самих іноземців, що вивчають українську мову, зокрема для самостійного ознайомлення зі словником складної лексики та проходження лексичного тесту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АДАПТАЦІЇ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ

1.1. Поняття адаптації тексту в сучасному перекладознавстві

Адаптація посідає особливе місце в сучасному перекладознавстві: попри широке практичне застосування, дослідники досі не дійшли згоди ні щодо її статусу відносно перекладу, ні щодо основних механізмів її здійснення [Сопилук 2012, с. 14].

Ключовою є суперечка про те, чи є адаптація різновидом перекладу, чи самостійною практикою. В. В. Демецька розмежовує їх за критерієм відповідності: еквівалентності відповідає переклад, тоді як адекватності – адаптація [Демецька 2007, с. 96]. На її думку, адаптація тісно пов'язана з прагматичною орієнтацією тексту на адресата й спрямована на врахування очікувань і культурних стереотипів носіїв цільової мови, що і забезпечує ефективність комунікації. Натомість І. Конончук розглядає адаптацію як окремий перекладацький метод, тобто все ж таки вписує її в межі перекладознавства, та розрізняє два її типи: соціокультурну – спрямовану на інтеграцію перекладу в культуру реципієнта, та прагматичну – орієнтовану на досягнення «еквівалентного комунікативного ефекту на рівні функційної адекватності» (тут і далі переклад наш. – Є. Ч.) [Kononchuk 2024, р. 32–33]. Позиція канадського дослідника Ж. Бастена є радикальнішою: на його думку, адаптація відтворює мету, а не значення оригіналу і принципово відрізняється від перекладу за своєю комунікативною природою [Bastin 2014, р. 73–77]. Таким чином, у науковій літературі співіснують щонайменше три підходи – адаптація як різновид перекладу, як самостійний метод і як альтернативна перекладу практика – і жоден із них не є загальновизнаним.

Не менш суперечливим є питання про те, що саме підлягає адаптації: мовна форма, зміст чи комунікативна функція тексту. Г. Швець зазначає: «Адаптацію розуміють як створення комунікативно вторинного

тексту в результаті компресії та спрощення твору, надання додаткових пояснень до тих його елементів, які не підлягають вилученню чи перефразуванню» [Швець 2021, с. 299]. Н. Потреба, навпаки, виводить на перший план прагматичну орієнтацію, стверджуючи, що саме вона є головним критерієм адаптації, а не формальні параметри тексту; вибір адаптивної схеми визначається характером інформації – предметної та оцінної [Потреба 2012, с. 78]. Перекладацька адаптація виступає як «комплементарний тип перекладу», що свідомо орієнтується на зіставлення з текстом оригіналу та враховує типологічні норми культури цільової мови [Потреба 2012]. Ці два погляди розставляють різні акценти: перший орієнтує дослідника на мовні трансформації, другий – на комунікативний ефект. Для цілей нашого дослідження продуктивнішою є позиція Потреби, оскільки саме прагматична функція тексту – забезпечити розуміння іноземним читачем рівня B1–B2 – визначає характер і глибину трансформацій у досліджуваних уривках.

Окрему дискусію викликає питання про культурну специфіку адаптації. Лоренс Венуті розмежовує доместикацію та форенізацію як дві протилежні стратегії: перша підпорядковує текст нормам цільової культури, друга навмисно зберігає «іноземність» оригіналу [Venuti 1995, р. 20]. У контексті навчання УМІ ця дихотомія набуває педагогічного виміру: надмірна доместикація усуває культурно марковані елементи і збіднює лінгвокультурний потенціал тексту, тоді як збереження реалій може перевантажити читача. Р. П. Зорівчак наголошує, що саме реалії – одиниці на позначення явищ, характерних для життя, побуту та культури одного народу і чужих для іншого – разом із діалектизмами та фразеологізмами становлять найбільший виклик при адаптації [Зорівчак 1989, с. 58]. Аналіз досліджуваних уривків у другому розділі показує, що адаптатори «Тигроловів» обирають стратегію, ближчу до доместикації: культурно марковані одиниці переважно вилучаються або замінюються

нейтральними відповідниками, що забезпечує доступність тексту, але водночас знижує його лінгвокультурну насиченість.

Отже, адаптація тексту є прагматично зумовленим процесом трансформації, що поєднує елементи спрощення, інтерпретації та міжкультурного пристосування. Незважаючи на розбіжності в термінологічному і концептуальному осмисленні, дослідники сходяться на тому, що адаптація орієнтується на адресата, а не на оригінал.

1.2. Спрощення текстів як лінгводидактична проблема

Між теорією і практикою спрощення текстів існує помітний розрив: попри широке застосування в лінгводидактиці та автоматичному опрацюванні природної мови, дослідники досі розходяться у розумінні того, на яких рівнях має відбуватися спрощення і як оцінювати його ефективність.

У науковій літературі найповніше опрацьовано питання про рівні, на яких відбувається спрощення тексту. А. Сіддгартан виокремлює три рівні: *лексичний* (заміна складних або рідкісних слів простішими синонімами), *синтаксичний* (розбиття довгих речень, спрощення підрядних конструкцій) та *дискурсивний* (збереження зв'язності тексту) [Siddharthan 2014, p. 260]. Перші автоматизовані системи спрощення спиралися на лексичні бази даних і психолінгвістичні дані про частотність слів, проте охоплювали переважно словниковий рівень, залишаючи поза увагою структуру тексту загалом [Siddharthan 2014, p. 276–277]. Де Белдер і Моенс підкреслюють, що спрощення передбачає не лише заміну складних слів, а й «перебудову синтаксичних структур таким чином, щоб вони відповідали рівню читача» [De Belder & Moens 2010, p. 4]. Емпіричним підтвердженням цього є дослідження Ся, Кочмара та Брісова, які розробили систему автоматичного оцінювання читабельності текстів для учнів другої мови на матеріалі CEFR від A2 до C2. Дослідники встановили, що для учнів другої мови граматичні аспекти читабельності

впливають на розуміння тексту більшою мірою, ніж для носіїв мови, що безпосередньо обґрунтовує необхідність урахування морфолого-синтаксичного рівня при адаптації текстів для рівнів B1–B2 [Xia et al. 2016, p. 20]. Обидва підходи визнають багаторівневність процесу, однак акцентують різне: перший наголошує на збереженні дискурсивної структури як окремому завданні, другий зосереджується на синтаксичній реструктуризації як головному інструменті.

Принципово дискусійним залишається питання про те, який рівень спрощення є найскладнішим і найменш опрацьованим. Сіддгартан застерігає, що «наївна реструктуризація може порушити дискурсивну структуру та ускладнити розпізнавання референтів займенників» [Siddharthan 2014, p. 279]. Тобто саме дискурсивний рівень є найвразливішим. Це спостереження підтверджують Россетті та Ван Ваес, які експериментально встановили, що особи, які спрощували тексти другою мовою, зосереджувалися передусім на лексичному та синтаксичному рівнях, тоді як глобальні аспекти тексту – когезія та структура абзаців – залишалися поза увагою [Rossetti & Van Waes 2022, p. 16]. Натомість Стіборська з колегами фіксують, що на рівні B2 відмінності між адаптованими та оригінальними текстами суттєво нівелюються порівняно з нижчими рівнями, а сама адаптація нерідко здійснюється інтуїтивно, де укладачі покладаються на педагогічне чуття, а не на формалізовані критерії [Stiborská et al. 2024, p. 6–7]. Таким чином, дискурсивний рівень є проблемним не лише для адаптатора, а й для дослідника: його вплив на читача важко відділити від лексичного та синтаксичного.

Окремою дискусією є питання про підхід до спрощення – структурний чи інтуїтивний. Ретс з колегами розмежовують два підходи: *структурний*, що спирається на формули читабельності та частотні словники; *інтуїтивний*, заснований на педагогічному досвіді викладача.

Перший критикують за ігнорування зв'язності тексту, другий – за суб'єктивність і недостатню відтворюваність [Rets et al. 2022, p. 32]. Важливо, що навіть при інтуїтивному підході досвідчені викладачі з різних мовних середовищ демонструють спільне розуміння того, що робить текст доступнішим. Це свідчить про наявність імпліцитних норм спрощення, які ще не отримали достатнього теоретичного опису.

Для цілей нашого дослідження ця дискусія має практичне значення: аналіз трансформацій у другому розділі показує, що адаптатори «Тигроловів» діяли переважно інтуїтивно, зосереджуючись на лексичному та синтаксичному рівнях і значно рідше торкаючись дискурсивної організації тексту, що цілком відповідає загальній закономірності, виявленій у зарубіжних дослідженнях.

1.3. Рівні мовної компетенції B1–B2 за CEFR

Матеріалом нашого дослідження слугують тексти, адаптовані для читачів рівнів B1–B2, тому необхідно з'ясувати, що саме означають ці рівні, як вони визначаються та яким чином застосовуються до навчання УМІ.

CEFR – це документ Ради Європи, що описує шість рівнів мовної компетенції: A1, A2, B1, B2, C1, C2. Рекомендації надають загальну основу для розробки навчальних планів, програм, екзаменаційних матеріалів і критеріїв оцінювання та застосовуються для опису рівнів у широкому спектрі мов, зокрема й в українській [Council of Europe 2020]. Рівні B1 та B2 описують «самостійного користувача», який здатний спілкуватися в ширшому колі ситуацій, ніж на початкових етапах: рівень B1 засвідчує здатність розуміти основний зміст чітких повідомлень на знайомі теми, описувати досвід і події та стисло обґрунтовувати свої думки; рівень B2 передбачає розуміння складних текстів на конкретні та абстрактні теми, вільне спілкування з носіями мови і здатність чітко висловлюватися з широкого кола питань. Актуальним орієнтиром для

викладачів УМІ слугує «Стандарт державної мови», що визначає рівні A1–C2 і конкретизує вимоги до кожного з них [Мазурик та ін. 2024].

О. Палінська та О. Туркало зазначають, що викладання УМІ характеризується «неоднорідністю методичних підходів та навчальних матеріалів, відсутністю єдиного програмного документа з чіткими вимогами до кожного рівня» [Палінська та Туркало 2010, с. 7–8]. Попри запровадження з 2010 року іспиту з УМІ на отримання сертифіката CEFR, відсутність загальнодержавного стандарту визнання рівнів залишається актуальною проблемою. Зян та Лу підкреслюють, що вибір читацьких матеріалів, що відповідають рівню компетенції учня другої мови, є складним завданням, і пропонують підхід до класифікації текстів відповідно до рівнів CEFR на основі 24 лінгвістичних параметрів складності. Розроблена ними модель досягла точності класифікації 82,6%, що підтверджує валідність фреймворку як інструменту оцінювання складності текстів для іноземців [Zhang & Lu 2025].

У контексті навчання УМІ рівні B1–B2 є ключовими, оскільки саме на цьому етапі учні вже можуть сприймати зв'язні тексти – у тому числі художні – і водночас ще потребують їх методичної адаптації. Як зазначає Г. Швець, «рівні B1–B2 відповідають такому ступеню володіння мовою, коли іноземець здатний сприймати тексти різних жанрів, у тому числі художні, але підвищена стилістична складність, діалектизми та архаїзми можуть значно ускладнювати розуміння» [Швець 2021, с. 270]. Тексти з діалектизмами, архаїзмами, складними підрядними реченнями і фразеологізмами, що виходять за межі активного словника B1–B2, потребують адаптації – саме ці категорії і стали об'єктом аналізу в другому розділі роботи.

Важливим є й лексичний поріг: за даними психолінгвістичних досліджень, для комфортного читання незнайомого тексту необхідно розуміти щонайменше 95–98% слів [Nation 2001, р. 145]. Для читачів

рівня B1–B2 це означає, що тексти з великою питомою вагою рідкісної або застарілої лексики стають практично недоступними без адаптації: охоплення 2000 найбільш частотних словоформ забезпечує понад 90% слів у розмовних текстах, проте для художнього тексту цього недостатньо [Nation 2001, p. 17]. Теоретичним підґрунтям адаптації для рівнів B1–B2 слугує гіпотеза Крашена про зрозумілий ввід (comprehensible input): засвоєння мови відбувається природно, коли учень отримує матеріал рівня «i+1», тобто трохи вище поточного рівня компетенції [Krashen 1985, p. 2]. Водночас існує фундаментальна суперечність між короткостроковою метою полегшити доступ до конкретного тексту та довгостроковою метою сприяти засвоєнню мови: спрощення може позбавити учнів можливості вивчати природні форми, видаляючи саме ті елементи, які їм потрібно засвоїти [Siddharthan 2014, p. 265].

Отже, рівні B1–B2 є практичним орієнтиром для розробників навчальних матеріалів: вони визначають, що в тексті залишити незмінним, а що спростити або вилучити. У підручнику «Українська мова. Адаптовані тексти для читання. Рівень B1–B2» [Багмут та Штефуца 2011], матеріал якого становить емпіричну базу цього дослідження, автори орієнтуються саме на дескриптори CEFR, відбираючи та адаптуючи тексти з опорою на загальновживану лексику та відносно прості синтаксичні структури.

1.4. Художній текст як матеріал навчання УМІ

Художній текст посідає особливе місце в методиці викладання УМІ як ефективний дидактичний інструмент, що поєднує мовний, соціокультурний і розвивальний аспекти. Для його успішного застосування необхідно визначити принципи добору текстів для іншомовної аудиторії, а також стратегії та прийоми їхньої адаптації.

1.4.1. Роль та критерії добору художніх текстів

Питання про роль художнього тексту в навчанні УМІ та критерії його добору не є однозначним: дослідники розходяться як у визначенні функцій літературного твору в навчальному процесі, так і в підходах до відбору текстів для іншомовної аудиторії.

Щодо функцій художнього тексту переважає думка про його комплексний вплив. З. Мацюк наголошує на лінгвокультурному потенціалі: через українську художню літературу «іноземний слухач пізнає духовну атмосферу мови, ознайомлюється з історією, традиціями, способом життя, моральними та естетичними цінностями українського народу» [Мацюк 2006, с. 202]. Письменник створює власну модель світу, що ґрунтується на загальній концептуальній картині епохи, а діалоги та монологи у творі слугують моделями реальної комунікації. Крім того, літературний твір передає соціолінгвістичний контекст, зокрема особливості спілкування в різних життєвих сферах.

Г. Швець виокремлює сім причин доцільності використання художніх текстів у навчальному процесі: стимуляція мисленнєво-мовленнєвої діяльності завдяки емоційності й ефекту співпереживання; презентація мови в усьому її багатстві; джерело країнознавчої інформації; ознайомлення студентів-філологів із кращими зразками літератури; відкритість до інтерпретацій, що розвиває спонтанне мовлення; міцне запам'ятовування матеріалу через емоційне сприйняття; загальнорозвивальний вплив літератури на формування асоціативного мислення та естетичного смаку [Швець 2021, с. 271–272]. Однак між цими позиціями є суттєва різниця в акцентах: Мацюк розглядає художній текст передусім як культурний документ, тоді як Швець – як педагогічний інструмент із широким спектром дидактичних функцій. Для навчання УМІ обидві функції є важливими, проте їхнє співвідношення залежить від рівня підготовки аудиторії: на рівнях B1–B2 педагогічна функція

об'єктивно домінує над культурно-документальною, оскільки читач ще не має достатнього мовного ресурсу для повноцінного сприйняття культурного підтексту.

Більш дискусійним є питання про складність тексту, що обирається для навчання. О. Ільїна та О. Чуйкова обстоюють парадоксальну на перший погляд позицію: перевагу варто надавати текстам, «які викликають певні труднощі рецепції, оскільки відсутність новизни і труднощів спричиняє втрату інтересу до предмета вивчення» [Ільїна та Чуйкова 2008, с. 122]. Ця думка корелює з гіпотезою Крашена про зрозумілий ввід, розглянутою в підрозділі 1.3: текст має бути трохи складнішим за поточний рівень учня. Г. Швець, однак, наголошує, що «головним чинником, який визначає необхідність і характер адаптації ХТ, є рівень володіння мовою читача; він диктує, які саме ХТ викладач може вибрати і як адаптувати їх для іноземного адресата» [Швець 2021, с. 300]. Тобто складність є не абсолютною, а відносною величиною, і саме цей принцип лежить в основі адаптації «Тигроловів» для рівнів В1–В2: оригінал є достатньо складним, щоб стимулювати навчання, але потребує адаптації, щоб не перевантажити читача.

Щодо конкретних критеріїв добору художніх текстів Г. Швець пропонує п'ять принципів: відповідність інтересам і рівню мовної підготовки; наявність потенціалу для розвитку мовленнєвих навичок; соціокультурна цінність; орієнтація на спеціалізацію адресата; художня та естетична якість [Швець 2015, с. 307]. Горда та Трумко доповнюють цей перелік жанровим критерієм, рекомендуючи зосереджуватися на малих епічних жанрах (оповіданнях, новелах, есе) як текстах із високим навчальним потенціалом [Горда та Трумко 2021, с. 10]. Ці підходи не суперечать один одному, проте перший є універсальнішим, тоді як другий орієнтований на практичні потреби укладачів навчальних матеріалів. Вибір уривків із роману «Тигролови» для аналізованого підручника

відповідає більшості з цих критеріїв: твір має безперечну соціокультурну цінність, стилістичну різноманітність і достатній навчальний потенціал, хоча його жанрова специфіка (роман, а не мала проза) є певним відхиленням від рекомендованої норми.

Практичну модель роботи з художнім текстом представлено в підручнику «Ключ до України: міста і люди» (рівні B2–C1), розробленому Міжнародним інститутом освіти НУ «Львівська політехніка» [8]. Авторки запропонували триетапну систему опрацювання: *дотекстові вправи* (робота зі словником, фразеологізмами, етномаркованою лексикою), *притекстові* (обговорення теми твору) та *післятекстові* (перевірка розуміння, переказ, творчі завдання для розвитку монологічного та діалогічного мовлення) [Горда та Трумко 2021, с. 11–13].

Отже, добір художніх текстів для навчання УМІ є не технічною, а концептуальною проблемою, що потребує узгодження педагогічних, лінгвокультурних і жанрових критеріїв. Ключовим орієнтиром залишається рівень мовної підготовки аудиторії, саме він визначає, які тексти обирати і наскільки глибоко їх переробляти. Вибір уривків із «Тигроловів» для аналізованого підручника відповідає більшості з окреслених критеріїв, хоча жанрова специфіка роману як великої форми є певним відступом від рекомендованої норми.

1.4.2. Рівні, прийоми та стратегії адаптації художніх творів

Класифікації рівнів, прийомів і стратегій адаптації художнього тексту в науковій літературі численні, і не завжди узгоджені між собою. Центральним залишається питання про те, які саме механізми забезпечують ефективну адаптацію.

Центральною є проблема компресії як основного механізму адаптації. І. Насталовська розглядає адаптацію через призму текстової деривації: породження вторинного тексту ґрунтується на структурно-змістовій компресії, що передбачає «вибіркове викладення елементів

вихідного тексту» [Насталовська 2014, с. 94]. При цьому вона розмежовує два типи елементів: змістові, вилучення яких руйнує основну інформацію; стилістичні, трансформація яких не змінює змісту, але впливає на форму. Спрощення тексту в навчальних цілях відбувається двома основними шляхами: змістовим скороченням – повним виключенням нерелевантної інформації; змістовим узагальненням – заміною кількох ідей ширшим формулюванням [Насталовська 2014, с. 95].

Г. Швець пропонує ширшу класифікацію, що охоплює чотири рівні адаптації: сильна адаптація передбачає якісну зміну мовленнєвої структури твору; середня – значні зміни із невеликими скороченнями та стилістичними замінами; слабка – скорочення великими блоками зі збереженням змістового ядра; умовна – вилучення лише окремих важких місць [Швець 2021, с. 301]. Між цими підходами є принципова різниця: Насталовська описує механізм адаптації, тоді як Швець – її ступінь. Для практичного аналізу обидві класифікації є необхідними: перша дозволяє визначити, що саме змінюється, друга – наскільки глибоко.

Дискусійним є також питання про співвідношення лексичних і синтаксичних трансформацій. Насталовська на матеріалі англomовних прозових текстів фіксує характерну закономірність: на архітектонічному рівні – скорочення обсягу і кількості структурних одиниць; на композиційному – вилучення описів і роздумів, концентрація на головних подіях; на комунікативному – можливе збільшення обсягу через передмови, коментарі та словники; на лексичному – заміна маловживаної лексики на загальноновживані відповідники; на синтаксичному – перевага простих речень над складними [Насталовська 2009, с. 22]. З-поміж конкретних прийомів Г. Швець виокремлює: переказ; скорочення; лексичну заміну (синонімом, гіперонімом); синтаксичну заміну; лексико-граматичну трансформацію; структурну, візуальну та комбіновану

адаптацію [Швець 2021, с. 307–308]. Н. Потреба, натомість, наголошує, що вибір між лексичними та синтаксичними трансформаціями не є довільним: «чим ближча прагматична функція тексту до домінантних, тим більше адаптивних стратегій слід застосовувати» [Потреба 2012, с. 78–79]. Таким чином, класифікація Насталовської описує типові результати адаптації, перелік Швець – конкретні інструменти, а Потреба визначає принцип їхнього вибору. Аналіз «Тигроловів» у другому розділі підтверджує цю логіку: домінуючими є лексична нейтралізація та синтаксична компресія, а їхнє співвідношення варіюється залежно від стилістичних особливостей кожного уривка.

Окремої уваги заслуговує культурний вимір адаптації, який нерідко залишається поза увагою суто мовних класифікацій. Х. Щепанська розглядає лінгвокультурну адаптацію як «готовність іноземця сприймати та аналізувати фонові знання, закладені у канон етнокультури» [Щепанська 2022, с. 68]. Традиційна класифікація передбачає три рівні такої адаптації: фонетико-лексичний, під час якого мовець працює над артикуляцією та накопиченням словникового запасу; граматичний, що полягає у засвоєнні закономірностей зв'язку між словами; стилістичний, що дозволяє мовцеві відчувати мову та доречно використовувати її ресурси. Однак, на думку Х. Щепанської, є підстави виокремити й четвертий – етнокультурний рівень, на якому мовець розуміє культурний код мови, успішно інтерпретує ключові концепти, образи відповідної лінгвокультури [Щепанська 2022]. Гладуш з колегами конкретизують, які саме категорії елементів створюють найбільші труднощі: культурні реалії, фразеологізми та ідіоми, сленг і діалектизми, літературні алюзії [Гладуш та ін. 2025, с. 231–234]. Для адаптації «Тигроловів» це означає, що вилучення діалектизмів, архаїзмів і реалій є не лише мовним, а й культурним рішенням, і саме цей аспект потребує окремого осмислення при аналізі у другому розділі.

Отже, адаптація художнього тексту є багаторівневим процесом, що охоплює лексичний, синтаксичний, стилістичний та лінгвокультурний виміри. Вибір конкретних прийомів – скорочення, лексичної заміни, синтаксичного спрощення або комбінованої трансформації – визначається прагматичною функцією тексту та рівнем мовної підготовки адресата. Саме комплексне врахування цих параметрів є необхідною умовою ефективного використання адаптованих художніх творів у навчанні УМІ, незалежно від того, чи йдеться про великі романні форми, чи про малу прозу.

1.5. Зарубіжний досвід використання адаптованих текстів у навчанні іноземної мови

Однією з ключових проблем у викладанні мови для спеціальних цілей (ESP) є вибір між автентичними й адаптованими текстами. Автентичні матеріали відображають реальні мовні ситуації і можуть мотивувати учнів, однак нерідко є надто складними для іноземців з обмеженим рівнем мовної підготовки. Адаптовані тексти зі спрощеною лексикою, граматикою та структурою дозволяють зосередитися на цільових мовних явищах і, за спостереженням дослідників, є ефективнішими з погляду навчального результату [Elkasovic & Jelčić Čolakovac 2023, p. 75].

С. Елкасович і Я. Єлчич Чолаковак провели квазіексперимент за участю 25 студентів факультету морських досліджень (рівні A2–B2 за CEFR), розподілених на дві групи: одна працювала з автентичним морським звітом про зіткнення суден, інша – з його адаптованою версією. Дослідження складалося з трьох етапів: попереднє тестування 45 термінів, читання тексту та заключний cloze-тест. Адаптована версія зазнала дев'яти типів змін: вставка пояснювальних слів; заміна пасивних конструкцій на активні; лексична заміна рідковживаних слів; лексичне опущення надлишкових елементів; заміна частини мови; спрощення

часових форм; синтаксична інтервенція; культурна адаптація; коригування текстової репрезентації [Elkasovic & Jelčić Čolakovac 2023, p. 84–85]. Результати показали суттєву перевагу адаптованого тексту: середнє значення правильних відповідей у цій групі було в 5,5 раза вищим, а в 18 із 20 випадків терміни краще засвоїли саме студенти, які працювали з адаптованим матеріалом [Elkasovic & Jelčić Čolakovac 2023, p. 88–89]. Дослідники доходять висновку, що адаптація текстів сприяє кращому засвоєнню лексики, особливо у студентів середнього рівня, тоді як автентичні тексти, попри вищий мотиваційний потенціал, не завжди є ефективними при вивченні вузькоспеціалізованої термінології.

I. Ретс з колегами досліджували практику спрощення академічних текстів, залучивши 24 викладачів англійської як іноземної, які спростили два тексти до рівня B1 і пояснили свої рішення в інтерв'ю [Rets et al. 2022]. Дослідники розмежовують два підходи до спрощення: структурний – заміна рідковживаних слів частотнішими та скорочення речень на основі формул читабельності; інтуїтивний, що спирається на педагогічний досвід викладача. Перший критикують за ігнорування зв'язності тексту, другий – за недостатню вивченість внесених змін [Rets et al. 2022, p. 32]. У результаті аналізу виявлено 15 субстратегій, об'єднаних у три категорії: формальні лексико-синтаксичні зміни – передусім заміна слів на частотніші та спрощення синтаксичних конструкцій; змістові зміни – вилучення надлишкової інформації та додавання пояснень; модифікації зв'язності – додавання логічних зв'язків [Rets et al. 2022, p. 36–41]. Ключовий висновок корелює зі спостереженням, викладеним у підрозділі 1.2: попри суб'єктивний характер інтуїтивного спрощення, досвідчені викладачі з різних мовних середовищ демонструють спільне розуміння того, що робить текст доступнішим [Rets et al. 2022, p. 42–43].

Отже, зарубіжні дослідження підтверджують ефективність адаптації для засвоєння лексики та підвищення доступності текстів.

Виявлені стратегії – лексична заміна, синтаксичне спрощення, робота з імпліцитною інформацією та зв'язністю – корелюють із підходами, описаними в україномовній лінгводидактиці, і становлять порівняльне підґрунтя для аналізу у другому розділі цієї роботи.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

У першому розділі здійснено теоретичний аналіз наукової літератури з питань адаптації художніх текстів для іншомовної аудиторії; розглянуто ключові поняття, стратегії та прийоми адаптації; визначено роль художнього тексту в навчанні УМІ для рівнів B1–B2.

Аналіз наукової літератури виявив низку дискусійних питань, що не мають однозначного вирішення. По-перше, статус адаптації щодо перекладу: одні дослідники розглядають її як різновид перекладу, інші – як альтернативну практику, треті розмежовують їх за критерієм відповідності значень та комунікативної адекватності. По-друге, питання про те, що саме підлягає адаптації – мовна форма чи комунікативна функція тексту. Для цілей нашого дослідження продуктивнішою є друга позиція: саме прагматична функція тексту – забезпечити розуміння іноземним читачем рівня B1–B2 – визначає характер і глибину трансформацій.

Аналіз підходів до спрощення текстів виявив три рівні трансформації: лексичний, синтаксичний та дискурсивний. Показано, що спрощення є когнітивно складним завданням, яке вимагає врахування потреб аудиторії, а недостатня увага до дискурсивного рівня може порушити зв'язність тексту. Кількісні дослідження підтверджують, що на рівнях A2–B1 адаптовані тексти суттєво простіші за оригінали, тоді як на рівні B2 ця різниця нівелюється.

Рівні B1–B2 за CEFR є ключовими в навчанні УМІ: на цьому етапі студенти вже здатні сприймати художні тексти, але ще потребують їхньої адаптації через насиченість діалектизмами, архаїзмами та складними синтаксичними конструкціями. Теоретичним підґрунтям адаптації слугує гіпотеза Крашена про зрозумілий ввід: матеріал рівня «i+1» забезпечує природне засвоєння мови, однак надмірне спрощення може позбавити учнів можливості вивчати природні мовні форми. Лексичний поріг і

дескриптори CEFR слугують практичним орієнтиром для відбору та спрощення навчальних матеріалів.

З'ясовано, що художній текст є ефективним дидактичним інструментом у навчанні УМІ. Визначено основні принципи добору художніх творів: відповідність рівню мовної підготовки, соціокультурна цінність, художня якість і потенціал для розвитку мовленнєвих навичок. При цьому між дослідниками існують розбіжності щодо оптимальної складності тексту: одні наполягають на перевазі складніших текстів як таких, що стимулюють інтерес, тоді як інші підкреслюють відносність складності залежно від рівня аудиторії. Систематизовано рівні адаптації – від сильної до умовної – та конкретні прийоми: скорочення, лексичну заміну, синтаксичне спрощення, лексико-граматичну трансформацію та комбіновану адаптацію. Окрему увагу приділено лінгвокультурному виміру: вилучення діалектизмів, архаїзмів і реалій є не лише мовним, а й культурним рішенням, що впливає на лінгвокультурний потенціал тексту.

Зарубіжні дослідження підтверджують, що адаптовані матеріали забезпечують значно краще засвоєння лексики порівняно з автентичними, а найпоширенішими стратегіями є лексична заміна та синтаксичне спрощення, що корелює з підходами, описаними в україномовній лінгводидактиці.

Здійснений теоретичний аналіз дозволяє сформулювати дослідницькі припущення, які перевіряються в другому розділі. По-перше, виходячи з класифікації Швець та механізму компресії за Насталовською, очікується, що обидва уривки демонструватимуть середній або слабкий ступінь адаптації із домінуванням лексичної нейтралізації та синтаксичної компресії над змістовим скороченням. По-друге, з огляду на стилістичну різноманітність матеріалу – психологічно-ліричний характер «Родини Тигроловів» і дескриптивно-іронічний «Світу на колесах» – очікується, що в першому уривку переважатиме вилучення

поетизмів і нестягнених форм, тоді як у другому – активна лексична заміна книжної та соціально маркованої лексики. По-третє, спираючись на спостереження Россетті та Ван Ваеса про те, що адаптатори зосереджуються переважно на лексичному і синтаксичному рівнях, залишаючи дискурсивний поза увагою, очікується, що структура абзаців і загальна зв'язність текстів залишаться незмінними попри значне скорочення обсягу. Перевірка цих припущень становить аналітичне завдання другого розділу.

РОЗДІЛ 2. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТЕКСТІВ ТА РОЗРОБКА ЦИФРОВОГО ІНСТРУМЕНТУ

2.1. Опис досліджуваного матеріалу та методика аналізу

Для проведення лінгвістичного аналізу було обрано два адаптованих уривки з роману Івана Багряного «Тигролови» [Багряний 1991] – «Родина Тигроловів» та «Світ на колесах» – у адаптації Ірини Багмут та Вікторії Штефуци, здійсненій у 2011 році в підручнику «Українська мова. Адаптовані тексти для читання. Рівень B1–B2 / Ukrán nyelv. Adaptált szövegek olvasáshoz. Szint B1–B2» [Багмут та Штефуца 2011].

Вибір роману «Тигролови» як джерела матеріалу зумовлений кількома чинниками. По-перше, це один із небагатьох україномовних художніх творів, для якого існує офіційна педагогічна адаптація, розроблена фахівцями з методики викладання УМІ і видана у спеціалізованому навчальному підручнику. По-друге, мова Багряного є стилістично насиченою і водночас репрезентативною для широкого спектра труднощів, з якими стикається іноземний читач: архаїзми, діалектизми, фольклорні вставки, складний синтаксис і культурно-специфічна лексика. По-третє, обрані уривки суттєво відрізняються за жанрово-стилістичним типом: «Родина Тигроловів» – це психологічно-ліричний фрагмент із розгорнутим внутрішнім монологом і поетизованою мовою, тоді як «Світ на колесах» – жвава дескриптивна сцена з соціально маркованою та іронічно забарвленою лексикою. Ця стилістична різноманітність дозволяє виявити не лише спільні закономірності адаптації, а й відмінності у стратегіях залежно від типу тексту, що значно підвищує аналітичну цінність зібраного корпусу.

Для системного аналізу адаптаційних трансформацій і вирішення поставлених завдань було розроблено комплексну методику

опрацювання текстового матеріалу, що охоплювала кілька послідовних етапів.

Першим кроком стало створення паралельного корпусу «оригінал – адаптація» у форматі електронних таблиць Google Sheets [Google Sheets 2026] (див. Додаток А). Кожне речення оригінального тексту зіставлялося з відповідним реченням адаптованого варіанту: для збереження послідовності кожній парі присвоювався порядковий номер. Для верифікації характеру внесених змін одразу було запроваджено систему цифрового кодування типів трансформацій: 0 – відсутність змін (речення збережено без редагування); 1 – вилучення; 2 – заміна; 3 – комбінована зміна (вилучення і заміна в межах одного речення). До кожної пари додавалась примітка щодо характеру трансформації – цей опис став аналітичною основою для подальшої роботи. Опис наступних етапів роботи – анотування лексичних одиниць, формування реєстру тропів, проєктування баз даних і розробки вебінструменту – наведено в підрозділах 2.4–2.6.

2.2. Кількісний аналіз трансформацій

Оскільки подальше структурування матеріалу передбачало внесення даних до реляційної бази даних, стандартний підрахунок рядків таблиці виявився б неточним: одна діалогічна репліка може об'єднувати кілька речень в один запис. Тому підрахунок кількості слів і речень здійснено за допомогою окремого скрипту мовою Python, який реалізує токенизацію тексту на рівні речень – розбивку за кінцевими розділовими знаками з урахуванням авторської пунктуації І. Багряного, а також зчитує коди трансформацій із CSV-файлів паралельного корпусу, підраховує розподіл записів за типами змін (0–3), обчислює їхні відсоткові частки від загальної кількості записів бази даних та визначає коефіцієнт стиснення тексту за кількістю слів (див. Додаток Г). Результати статистичного аналізу обох уривків наведено в табл. 2.1.

**Таблиця 2.1. Порівняльний аналіз кількісних показників
оригінальних та адаптованих текстів**

Параметр	«Родина Тигроловів» (ориг.)	«Родина Тигроловів» (адапт.)	«Світ на колесах» (ориг.)	«Світ на колесах» (адапт.)
Слів	1503	1024	985	697
Речень	247	188	86	71
Записів у БД	146	–	–	74
Стиснення	–	32%	–	29%
Без змін	68 (46,6%)	–	20 (27%)	–
Вилучено	49 (33,6%)	–	25 (33,8%)	–
Замінено	19 (13%)	–	16 (21,6%)	–
Комбіновані	10 (6,8%)	–	13 (17,6%)	–

Примітка. Стиснення розраховано як відсоток скорочення кількості слів відносно оригіналу: $(\text{слів_ориг} - \text{слів_адапт}) \div \text{слів_ориг} \times 100$. Відсотки у рядках «Без змін» – «Комбіновані» рахуються від загальної кількості записів паралельного корпусу (146 і 74 відповідно), де одиницею аналізу є репліка або абзац, що може містити кілька речень.

Обидва уривки демонструють близький коефіцієнт стиснення (29–32%), що підтверджує системний, а не довільний характер адаптаційних втрат. Слід зазначити, що порівняльної бази для числового коефіцієнта стиснення літературних адаптацій рівня B1–B2 у доступній дослідницькій літературі не виявлено: наявні роботи фіксують якісні лінгвістичні відмінності між оригінальними та адаптованими текстами, однак не

наводять показників скорочення обсягу в абсолютних відсотках. Це робить отриманий показник самостійним емпіричним орієнтиром і окреслює перспективу для міжмовних порівняльних досліджень.

В «Родині Тигроловів» майже половина записів збережена без змін (46,6%), тоді як у «Світі на колесах» цей показник становить лише 27%. Натомість у другому уривку значно вища частка замінів (21,6% проти 13%) і комбінованих змін (17,6% проти 6,8%), що пояснюється його стилістичними особливостями: «Світ на колесах» насичений специфічною лексикою книжного стилю, образними конструкціями та метафорами, які потребують активної трансформації, а не лише вилучення.

2.3. Ключові відмінності між оригіналами та адаптованими текстами

У цьому пункті здійснено порівняльний аналіз оригінального та адаптованого тексту обох уривків на лексико-семантичному, морфологічному, граматичному та синтаксичному рівнях. Кожен рівень ілюструється конкретними прикладами, що дозволяє простежити як загальні закономірності, так і специфіку трансформацій.

Лексико-семантичний рівень. Адаптація на цьому рівні передбачає заміну або вилучення слів, що не належать до загальноновживаної лексики і можуть становити труднощі для іноземного читача рівнів B1–B2. Лексико-семантичні трансформації є найчисленнішими і охоплюють кілька підтипів.

а) Діалектизми – слова, характерні для певних регіональних говірок та нетипові для стандартної літературної мови. В адаптованому тексті вони або вилучаються разом із реченням, або замінюються нейтральними загальноновживаними відповідниками.

(«Родина Тигроловів»)

Оригінал	– Знайшли час до розмови. Видужувати треба. Ану лиш, <i>вивірко</i> (це до дочки)!..
Адаптація	– Знайшли час для розмови. Видужувати треба. Наталко (це до дочки)!

Слово *вивірко* є діалектною назвою білки, вжитою тут як ласкаве звертання. В адаптації замінено на ім'я *Наталко*, що усуває не лише діалектизм, але й культурно специфічний образ.

б) *Застаріла лексика* – слова або вирази, що вийшли з активного вжитку або вживаються значно рідше у сучасному мовленні. Для іноземного читача вони є особливо проблематичними, оскільки відсутні в сучасних навчальних словниках.

(«Світ на колесах»)

Оригінал	Зсунули два столи до купи, заставили їх батареями пляшок, чарками й <i>тарелями</i> і розсілись уп'ятьох...
Адаптація	Зсунули два столи до купи, заставили їх пляшками, чарками й <i>тарілками</i> і розсілись уп'ятьох.

Архаїзм *тареля* (застаріла форма слова «тарілка») замінено сучасним відповідником. Показово, що структура речення при цьому зберігається – трансформація обмежується лексичним рівнем.

Морфологічний рівень. Трансформації на цьому рівні спрямовані передусім на усунення архаїчних афіксів та флексій, що є характерною рисою мовного стилю Багряного. Нестягнені форми прикметників, архаїчні дієслівні форми та народнопоетичні суфікси становлять серйозний бар'єр для читача, знайомого лише з нормативною сучасною українською мовою.

(«Родина Тигроловів»)

Оригінал	А сестра, сестра його <i>любая</i> , жалібниця <i>вірная</i> , Наталочка, журиться.
Адаптація	<i>видалено</i>

Речення вилучено повністю — нестягнені форми прикметників *любая* і *вірная* є настільки маркованими, що заміна їх нормативними формами *люба* і *вірна* не вирішила б проблему: збереглася б поетична стилістика, недоступна для рівня B1–B2.

(«Родина Тигроловів»)

Оригінал	Випив дід, витер вуса, а тоді: – Оце, сину, за дочку, що ти її мені <i>вирятував</i> , і за тебе, що тебе вона <i>вирятувала</i> ... Будь же здоров...
Адаптація	Випив дід, витер вуса, а тоді: – Це, сину, за дочку, що ти її мені <i>врятував</i> , і за тебе, що тебе вона <i>врятувала</i> ... Будь же здоров...

Архаїчна форма дієслова *вирятувати* замінена нормативним *врятувати*. Окрім того, вилучено частку *оце*, характерну для розмовно-діалектного мовлення.

Граматичний рівень. Трансформації на граматичному рівні охоплюють зміни часу дієслова, відмінки іменника тощо. Характерним є переведення теперішнього часу в минулий – прийом, який знижує художній ефект «живої оповіді», але спрощує сприйняття часової перспективи тексту.

(«Родина Тигроловів»)

Оригінал	Григорій <i>заплющує</i> очі.
Адаптація	Григорій <i>заплющив</i> очі.

Синтаксичний рівень. Найрадикальніші зміни зафіксовано саме на синтаксичному рівні. Складні речення з кількома підрядними,

розгорнуті означальні звороти і дієприслівникові конструкції систематично скорочуються або спрощуються. Це зумовлено тим, що синтаксична складність тексту безпосередньо корелює з когнітивним навантаженням читача.

(«Родина Тигроловів»)

Оригінал	Мати <i>в очіпку і в рясній стародавній спідниці</i> , посміхаючись, несе тарілки в двері...
Адаптація	Мати, посміхаючись, несе тарілки.

Розгорнуту описову конструкцію *в очіпку і в рясній стародавній спідниці* вилучено повністю: вона містить одразу два ускладнення — архаїзм *очіпок* і складний прийменниковий зворот. Речення скорочується вдвічі без втрати основної дії.

(«Світ на колесах»)

Оригінал	Готові кинутися на один порух брови, <i>угадуючи</i> наперед кожне бажання клієнта...
Адаптація	Готові вгадати наперед і виконати кожне бажання клієнта

Дієприслівниковий зворот *угадуючи наперед* замінено інфінітивом *вгадати*, а речення доповнено другим інфінітивом *виконати* – складна синтаксична конструкція зі зворотом спрощена до однорідних простих членів речення. Водночас відбувається лексична зміна: діалектно-архаїчна форма *угадуючи* замінена нормативним *вгадати*, що свідчить про комбінований характер трансформації – синтаксичний і лексико-морфологічний одночасно.

Таким чином, характер змін на всіх чотирьох мовних рівнях підпорядкований єдиній прагматичній меті: перетворенню складного художнього тексту на функціональний, доступний для читача з середнім рівнем мовної компетенції. Основними інструментами виступають лексична нейтралізація – заміна стилістично маркованих, архаїчних і

діалектних одиниць на загальноновживані відповідники; та синтаксична компресія – скорочення і спрощення складних конструкцій. При цьому трансформації рідко обмежуються одним рівнем: найчастіше вони є комбінованими, що й відображено в системі кодування паралельного корпусу.

2.4. Формування словника вилученої лексики та реєстру тропів

Після порівняльного аналізу обох уривків було виявлено значну кількість лексичних одиниць, вилучених або трансформованих у процесі адаптації. Наступним етапом стало їх систематизоване документування: окремо укладено словник складних лексичних одиниць та реєстр тропів і фразеологізмів. Обидва ресурси первинно формувалися у середовищі Google Sheets, а згодом перенесені до відповідних таблиць бази даних SQLite (vocabulary та tropes).

2.4.1. Словник вилучених словоформ

Словник формувався як окрема таблиця у середовищі Google Sheets (*див. Додаток Б*), а згодом перенесений до таблиці vocabulary бази даних SQLite. Кожен запис містить такі поля: словоформа (конкретне вживання у тексті); лема (початкова форма слова); частина мови (англомовний тег і укр. назва); контекст вживання; пояснення причини складності для рівня B1–B2 (*див. Мал. 2.4.1*).

СЛОВОФОРМА	ЛЕМА	POS	ЧМ (укр)	Контекст	Примітка
Ану	ану	INTJ	вигук	«Козаків, либонь, душа до ребер присохла... Ану ж, коза!»	Розмовний вигук-заклик, що спонукає до дії. Значення: «ну ж бо», «давай», «гайда». Не вживається в нейтральному стилі.
Атож	атож	PRCL	частка	«Атож. Це вдома.»	Розмовна стверджувальна частка. Значення: «авжеж», «звісно», «так і є». Характерна для народного мовлення.
Барила	барилло	NOUN	іменник	«Такий сердечний, а гуде, як із барила...»	Барилло – невелика дерев'яна посудина для рідини (вина, олії) з двома плоскими дномцями. Тут у порівнянні: голос гучний і гулюй, як із порожньої бочки.
Бач	бачити	VERB	дієслово	«Я б тебе й не питаю, та таке, бач, діло трапилось...»	Вставне слово розмовного стилю. Значення: «бачиш», «от», «розумієш». Вживається для привертання уваги співрозмовника.
Бистроока	бистроокий	ADJF	прикметник	«Але така ж хороша і та бистроока, із стрічкою...»	Складний прикметник: «бистрий» + «оці». Значення: з живим, гострим, кмітливим поглядом. Поетичний епітет, характерний для народної мови.
Будьмо	бути	VERB	дієслово	«— Нумо ж, сину! — Підміс руку. Цокнулись. — Будьмо!...»	Наказовий спосіб дієслова «бути» у формі першої особи множини. Вживається як тост: «будьмо живі й здорові», скорочено – «будьмо».
Вередливий	вередливий	ADJF	прикметник	«А дівочий, вередливий голос над ним: — Гриньку!...»	Значення: той, хто вередує, примхливий, норовливий. Тут характеризує голос дівчини як примхливо-граючий, кокетливий.

Мал. 2.4.1. Фрагмент таблиці словника складних лексичних одиниць у середовищі Google Sheets (уривок «Родина Тигроловів»)

Автоматичне визначення лем і частин мови здійснювалося за допомогою морфологічного аналізатора rymorphy3 [Halaiko 2024] (див. Додаток Д). Для кожного слова зі списків words_rodyna і words_svit аналізатор повертав лему та граматичний тег частини мови у форматі англомовного коду (NOUN, VERB, ADJF, ADVB тощо), який потім перекладався україномовною назвою через словник pos_translation. Оскільки архаїчні, діалектні та розмовні форми нерідко отримували хибні теги – наприклад, вигуки «гей», «еге», «нумо», «ой» могли визначатися як прислівники, нестягнені прикметники «любая», «вірная» – як іменники, а дієприслівники «зводячись», «майнучи», «від'їжджаючи» – розпізнаватись некоректно – було сформовано окремий словник винятків. Він містить вручну визначені лему і код частини мови для кожного проблемного слова і перевіряється у функції analyze_word() до звернення до аналізатора: якщо слово є у exceptions – повертається значення, виправлене вручну, інакше – результат rymorphy3.

Формування словника відбувалося на основі суб'єктивного лінгвістичного аналізу, що враховував потенційну складність сприйняття тексту іноземним читачем рівня B1–B2. Відповідно, до словника не включалися: загальноновживані службові частини мови (прийменники, сполучники, частки), вилучення яких зумовлене синтаксичною

реструктуризацією речення, а не лексичною складністю; займенники, усунені внаслідок спрощення конструкцій; лексичні одиниці початкового рівня, які не становлять труднощів для цільової аудиторії. Такий підхід дозволив зосередити увагу саме на тих одиницях, що об'єктивно ускладнюють розуміння тексту.

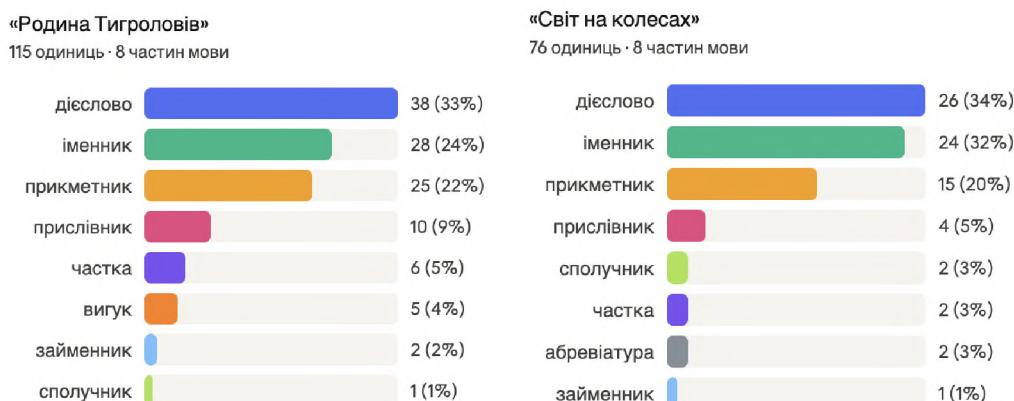
У ході формування словника вилучену лексику класифіковано за основними типами. Типологія та специфіка слів уточнювалися за Словником української мови [Словник української мови 2011].

- архаїзми – слова, що вийшли з активного вжитку: *вирятувати, вражий, збороти, либонь, тареля, недовірок, далебі, трунки, порух*.
- діалектизми – лексика окремих говірок: *вивірко, гейби, гутірки, вивуджених*.
- історизми – слова для позначення реалій, що вийшли з ужитку: *туязь, очіпок, кирея, кр'аги*.
- розмовна лексика – вигуки та розмовні конструкції: *ану, ой, еге, нумо, ба*.
- лексика зі складною граматичною структурою – зменшувально-пестливі форми (*тонюсінський, крилечками, чарочкою*); нестягнені форми прикметників (*любая, вірная*); дієприслівникові звороти (*від їжджаючи, майнувши*); похідні слова з ускладненою словотвірною структурою (*бистроока, глибокодумно, золотOVERХОВІ*).
- поетизми – слова з високим стилістичним забарвленням: *журба, хлоп'я, тріпотить, проворкотіла, горлиця*.
- специфічна лексика – *чудотворець, страстяний, кропило*.
- іншомовні запозичення – слова, що не мають прозорої внутрішньої форми для носіїв інших мов: *аматорів, камарадів, екстериторіальній*.

2.4.2. Частотний аналіз словника за частинами мови

Після формування словника вилучених словоформ було здійснено частотний аналіз зібраного матеріалу за частинами мови. Цей аналіз

дозволяє встановити, які граматичні категорії найчастіше становлять труднощі для іноземного читача рівнів B1–B2 (див. Мал. 2.4.2.1).

Мал. 2.4.2.1. Частотний аналіз словника за частинами мови для уривків «Родина Тигроловів» та «Світ на колесах»

Підрахунок здійснено автоматично за допомогою скрипту мовою Python із використанням бібліотеки `collections.Counter`: скрипт зчитує CSV-файли словників, виділяє значення колонки «ЧМ (укр)» для кожного запису та підраховує абсолютну частоту кожної частини мови [collections 2026] (див. Додаток Е). Результати унаочнено у вигляді горизонтальних діаграм окремо для кожного уривка та зведено у загальну діаграму (див. Мал. 2.4.2.2).

Мал. 2.4.2.2. Загальний частотний аналіз за частинами мови для двох уривків

Лідерство дієслів пояснюється кількома чинниками. По-перше, дієслово є основним носієм динаміки художнього тексту – без нього неможливо передати дію, стан чи процес, тому саме дієслівна лексика найщільніше насичена стилістичними маркерами, що сигналізують про нестандартне вживання. По-друге, українська дієслівна система рясніє формами, складними для іноземця рівня B1–B2: префіксальними утвореннями з непрозорою семантикою (*попотовк, попустив, розгомонівся*), дієприслівниковими зворотами (*майнувши, зводячись, від'їжджаючи*) та архаїчними формами (*збороти, добуватися, вирятувати*). По-третє, дієслова нерідко виражають переносне або образне значення, яке потребує культурно-мовної компетенції, недоступної на середньому рівні (*зринає, поривається, тріпотить*).

Висока частка іменників зумовлена передусім великою кількістю культурно-специфічної та історично маркованої лексики: історизмів (*кирея, очіпок, туязь, ушивальник*), церковних реалій (*кропило, страстяні хрести*) та радянських реалій (*ОГПУ, КЗОТ*). Такі слова не підлягають спрощенню – їх або вилучають разом із реченням, або замінюють узагальненим поняттям, – тому вони закономірно потрапляють до словника.

Значна частка прикметників (20,9%) пояснюється тим, що саме на рівні атрибутивної лексики зосереджені стилістичні прийоми Багряного: архаїчні нестягнені форми (*любая, вірная*), складні поетичні композити (*бистроока, золотOVERXОВІ, фіалково-рожеві*) та емоційно-оцінні прикметники з культурним підтекстом (*страстяні, геройський, запонадливий*). Для читача рівня B1–B2 вони становлять серйозний семантичний бар'єр.

Помітно менша частка прислівників (7,3%), часток (4,2%), вигуків (2,6%) і сполучників (1,6%) є закономірною: ці частини мови виконують переважно службову роль у синтаксичній структурі речення і найчастіше

вилучаються не як окремі одиниці, а разом із цілим реченням або складним зворотом. До словника вони потрапляють лише у тих випадках, коли мають виразний стилістичний або діалектний відтінок – як-от розмовні частки *пак, лишень, ото*.

Таким чином, частотний розподіл відображає не лише мовні особливості аналізованих текстів, але й загальну логіку адаптації: найскладнішими для іноземця рівня B1–B2 виявляються саме ті одиниці, що несуть стилістично марковані, образні або культурно-специфічні значення – незалежно від частини мови.

2.4.3. Формування реєстру тропів і фразеологізмів

Окремо укладено реєстр тропів і фразеологізмів у середовищі Google Sheets, який фіксує стилістично марковані образні конструкції: в «Родині Тигроловів» виявлено 23 одиниці, у «Світі на колесах» – 18, разом 41 одиниця (див. Додаток В). Кожен запис містить: оригінальний вислів; відповідник в адаптованому тексті або позначку «вилучено»; пояснення стратегії адаптації (див. Мал. 2.4.3).

ОРИГІНАЛ	АДАПТАЦІЯ	Примітка
І тее "Гей", як мрійна хвиля	видалено	Метафора і порівняння ("гей" як хвиля) надто поетична й абстрактна для іноземців рівня B1–B2
Голова гуде	видалено	Фразеологізм; потребує знання переносного значення ("бути дуже втомленим" або "мати сильний головний біль")
Гуде, як із барила	видалено	Метафора і порівняння із діалектним/рідкоживаним елементом
Не при умі	не при розумі	Фразеологізм адаптовано більш нейтральною фразою, що ближча до стандартної мови.
Диви, як лупає	диви, як кліпає очима	Діалектизм "лупати" замінено на загальнозрозумілий вислів.
Рясніли образи	стояли образи	Метафора "рясніли" замінена на простіший описовий елемент.
Виступав, мов горлиця	видалено	Поетичне порівняння; може ускладнити сприйняття через незвичність образу для іноземців.
Зринає нагло	згадує	Метафора "зринає" замінена конкретною дією "згадує": слово "нагло" в цьому контексті означає "швидко" або "різко", проте для іноземців це буде незрозумілий, вони можуть сплутати це зі значенням прикметника "наглий"
Виніс їх життя	пам'ятав	Фразеологізм перефразований для прямого розуміння.

Мал. 2.4.3. Фрагмент таблиці реєстру тропів і фразеологізмів у середовищі Google Sheets для уривку «Родина Тигроловів»

Основним критерієм для вилучення чи трансформації таких елементів була складність сприйняття або інтерпретації образного змісту

мовцями-іноземцями, які ще не досягли високого рівня володіння українською мовою, зокрема в площині абстрактного й метафоричного мислення. З тексту були вилучені або замінені мовні одиниці, що мають такі особливості: надмірна поетичність або метафоричність («Гей, як мрійна хвиля», «Думки ще вовтузились»; «Весело видзвонюють пляшки»); фразеологізми без прозорого значення («Голова гуде», «Не при умі»; «нагріти собі місця»); діалектизми або архаїчні конструкції («Гейби хлоп'я», «Майнувши чубом»; «на один порух брови»).

Частина конструкцій зазнала семантичної трансформації. У «Родині Тигроловів»: «Не при умі» → «не при розумі»; «лупати очима» → «кліпати очима»; «рясніли образи» → «стояли образи»; «поривається йти» → «намагається йти». У «Світі на колесах»: «паса вугляними очима по шпальтах» → «веде далі очима по газеті». В обох випадках прозоре значення надається у першу чергу перед збереженням образності. Окрему увагу привернуло слово «нагло», що в обох текстах вжито у значенні «раптово» або «різко». Оскільки іноземний читач може сплутати його з прикметником «нахабний», відповідні конструкції «нагло зводячись» та «зринає нагло» замінено нейтральними «піднімаючись» та «згадує».

Таким чином, сформовані словники виконують подвійну функцію: слугують аналітичним інструментом для відстеження основних типів трансформацій та методичним ресурсом для подальшого проєктування навчальних матеріалів з урахуванням мовної компетенції цільової аудиторії.

2.5. Проєктування та наповнення бази даних

Оскільки загальний обсяг зібраного матеріалу виявився значним, постала необхідність у створенні спеціалізованого сховища для ефективного зберігання, пошуку та фільтрації даних. Для цього було розроблено реляційну базу даних формату SQLite – по окремому файлу для кожного уривка. Вибір саме цієї СКБД зумовлений кількома

практичними міркуваннями: SQLite не потребує окремого сервера і зберігається як єдиний файл; бібліотека `sqlite3` вбудована в Python і не вимагає додаткових залежностей [sqlite3 2026]. Нарешті, для подальшої інтеграції з вебінструментом SQLite є повністю достатнім рішенням [SQLite Consortium 2026].

2.5.1. Структура баз даних

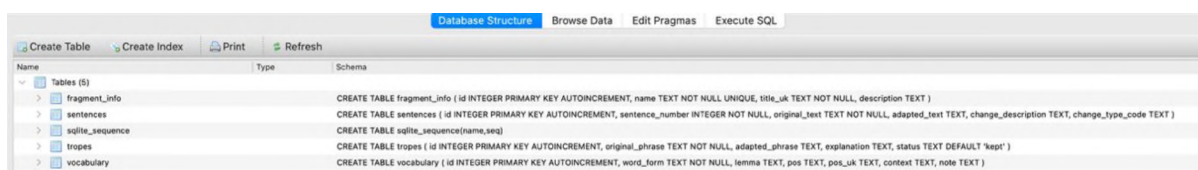
Для зберігання даних кожного уривка створено дві окремі бази даних: `rodyna.db` («Родина Тигроловів») та `svit.db` («Світ на колесах») (див. Додаток Г). Структуру кожної бази реалізовано засобами мови Python із використанням бібліотеки `sqlite3` [sqlite3 2026] (див. Мал. 2.5.1.1). Така структура забезпечила логічне розмежування матеріалів і спростила фільтрацію даних у вебінструменті. Кожна база складається з трьох взаємопов'язаних таблиць – `sentences`, `vocabulary` і `tropes` (див. Мал. 2.5.1.2).

```
cursor.execute('''
CREATE TABLE IF NOT EXISTS sentences (
    id INTEGER PRIMARY KEY AUTOINCREMENT,
    sentence_number INTEGER NOT NULL,
    original_text TEXT NOT NULL,
    adapted_text TEXT,
    change_description TEXT,
    change_type_code TEXT
)''')

cursor.execute('''
CREATE TABLE IF NOT EXISTS vocabulary (
    id INTEGER PRIMARY KEY AUTOINCREMENT,
    word_form TEXT NOT NULL,
    lemma TEXT,
    pos TEXT,
    pos_uk TEXT,
    context TEXT,
    note TEXT
)''')

cursor.execute('''
CREATE TABLE IF NOT EXISTS tropes (
    id INTEGER PRIMARY KEY AUTOINCREMENT,
    original_phrase TEXT NOT NULL,
    adapted_phrase TEXT,
    explanation TEXT,
    status TEXT DEFAULT 'kept'
)''')
```

Мал. 2.5.1.1. Фрагмент коду для створення таблиць бази даних

Name	Type	Schema
fragment_info	Table	CREATE TABLE fragment_info (id INTEGER PRIMARY KEY AUTOINCREMENT, name TEXT NOT NULL UNIQUE, title_uk TEXT NOT NULL, description TEXT)
sentences	Table	CREATE TABLE sentences (id INTEGER PRIMARY KEY AUTOINCREMENT, sentence_number INTEGER NOT NULL, original_text TEXT NOT NULL, adapted_text TEXT, change_description TEXT, change_type_code TEXT)
sqlite_sequence	Table	CREATE TABLE sqlite_sequence(name,seq)
tropes	Table	CREATE TABLE tropes (id INTEGER PRIMARY KEY AUTOINCREMENT, original_phrase TEXT NOT NULL, adapted_phrase TEXT, explanation TEXT, status TEXT DEFAULT 'kept')
vocabulary	Table	CREATE TABLE vocabulary (id INTEGER PRIMARY KEY AUTOINCREMENT, word_form TEXT NOT NULL, lemma TEXT, pos TEXT, pos_uk TEXT, context TEXT, note TEXT)

Мал. 2.5.1.2. Структура таблиць бази даних `rodyna.db` у середовищі DB Browser for SQLite

Таблиця **sentences** є основним паралельним корпусом дослідження і містить такі поля:

- sentence_number – порядковий номер речення в тексті;
- original_text – речення оригінального тексту Івана Багряного;
- adapted_text – відповідний варіант в адаптованому тексті (або значення «вилучено» при повному видаленні);
- change_description – текстовий коментар щодо характеру трансформації;
- change_type_code – числовий код типу зміни: 0 – без змін, 1 – вилучення, 2 – заміна, 3 – комбінована зміна (див. Мал. 2.5.1.3).

Table: sentences						
	id	sentence_number	original_text	adapted_text	change_description	change_type_code
	Filter	Filter	Filter	Filter	Filter	Filter
30	30	30	Але така ж хороша і та бистроока, із отримкою над ...	Але така ж хороша, зі стрічкою над чолом, і юна, ...	1) Вилучено слово «бистроока». 2) Прийменник «із» ...	3
31	31	31	– Тату, тату! – це дівчина радіоно.	– Тату, тату! – це дівчина радіоно.	Без змін.	0
32	32	32	– Уме!.. Дивитися знає!.. Боже мій!.. Живий!	– Уме!.. Дивитися знає!.. Боже мій!.. Живий!	Без змін.	0
33	33	33	– От і добре, – це дебелий, спокійний голос ...	– От і добре, – це дебелий, спокійний голос ...	Без змін.	0
34	34	34	Такий сердечний, а гуле, як із барилки, і жаргома. – Що...	вилучено	Вилучено фразу: «Такий сердечний, а гуле, як із ...»	1
35	35	35	– Як у тумані підійшов.	– Як у тумані підійшов.	Без змін.	0
36	36	36	Кременний, броватий, колохаті груди в палуці.	Кременний, броватий, колохаті груди в палуці.	Без змін.	0
37	37	37	– Довго вишмелювався!..	– Довго вишмелювався!..	Без змін.	0
38	38	38	А дівчина низьком киває комаху рукою: – Гриньку! ...	вилучено	Вилучено три фрагменти: «Чого ж ти не підрагаєшся...	1
39	39	39	Тільки... Він, мабуть, не при умі, – дивки, як кудраве ...	Тільки... Він, мабуть, не при розумі, – дивки, як кудраве ...	Лексичні заміни: «не при умі» → «не при розумі»; «кудра...	2

Мал. 2.5.1.3. Фрагмент таблиці sentences бази даних rodyna.db

Таблиця **vocabulary** містить лексичні одиниці, що становили труднощі для іноземного читача:

- word_form – конкретна словоформа у тексті;
- lemma – початкова форма слова;
- pos – частина мови у вигляді англomовного тегу (NOUN, VERB, ADJ, ADV тощо);
- pos_uk – частина мови у вигляді україномовної назви (іменник, дієслово, прикметник тощо);
- context – фрагмент тексту, у якому вжито слово;
- note – лінгвістичний коментар, що пояснює причину складності одиниці для рівня B1–B2 (див. Мал. 2.5.1.4).

Table: vocabulary						
	id	word_form	lemma	pos	pos_uk	context
F...	Filter	Filter	Filter	Filter	Filter	Filter
6	6	Вискобів	вискобів	NOUN	іменник	«...фантастичні силуети дерев, блискіт, буміа...»
7	7	Бразий	бразий	ADJF	прикметник	«Близького столпа три явиць бразий...»
8	8	Вдален	вдален	VERB	дієслово	«...вдален до префексу і смачно до одруження...»
9	9	Визуджен	визуджен	ADJF	прикметник	«Дале гуляй півня, засмажених вітрами визуджен...»
10	10	Видзвонюють	видзвонюють	VERB	дієслово	«На сьомо-близького столпа в такт побіди...»
11	11	Випромислюють	випромислюють	VERB	дієслово	«...мережисті, випромислюють з боку веселку і смачно...»
12	12	Витворюють	витворюють	VERB	дієслово	«...витворюють світлий веселючий танок...»
13	13	Видляють	видляють	VERB	дієслово	«...мрібно видляють вілля...»

Мал. 2.5.1.4. Фрагмент таблиці vocabulary бази даних svit.db

Таблиця **tropes** фіксує стилістично марковані одиниці оригіналу та стратегію їх обробки в адаптації:

- original_phrase – образний вислів або фразеологізм в оригіналі;
- adapted_phrase – варіант в адаптованому тексті або «видалено»;
- explanation – обґрунтування стратегії адаптації;
- status – статус трансформації: deleted (вилучено) або modified (змінено) (див. Мал. 2.5.1.5).

Table: tropes				
	id	original_phrase	adapted_phrase	explanation
F...	Filter	Filter	Filter	Filter
1	1	І тее "Гей", як мрійна хвиля	видалено	Метафора і порівняння ("гей" як хвиля) надто поетич...
2	2	Голова гуде	видалено	Фразеологізм; потребує знання переносного значення ...
3	3	Гуде, як із барила	видалено	Метафора і порівняння із діалектним/рідковживаним ...
4	4	Не при умі	не при розумі	Фразеологізм адаптовано більш нейтральною фразою, ...
5	5	Диви, як лупає	диви, як кліпає очима	Діалектизм "лупати" замінено на загальнозрозумілий ...
6	6	Рясніли образи	стояли образи	Метафора "рясніли" замінена на простіший описовий ...
7	7	Виступав, мов горлиця	видалено	Поетичне порівняння; може ускладнити сприйняття ...
8	8	Зринає нагло	згадує	Метафора "зринає" замінена конкретно дією "згадує":...

Мал. 2.5.1.5. Фрагмент таблиці tropes бази даних rodyna.db

Для прискорення пошукових запитів на ключових полях створено індекси: idx_sentences_type (за полем change_type_code), idx_vocabulary_word (за word_form), idx_tropes_status (за status). Це дозволяє вебінструменту миттєво фільтрувати дані без повного перегляду таблиці.

Загальний обсяг даних: rodyna.db – 146 записів у sentences, 115 у vocabulary, 23 у tropes; svit.db – 74 записи у sentences, 76 у vocabulary, 18 у tropes.

2.5.2. Перенесення даних з Google Sheets до SQLite

Первинне накопичення даних відбувалося у середовищі Google Sheets: три окремі таблиці для кожного уривка (паралельний корпус речень, словник слів, реєстр тропів) зберігалися у форматі CSV з кодуванням UTF-8, що забезпечує коректну передачу кириличних символів і сумісність із бібліотекою pandas [The pandas Development Team 2026].

Перенесення до SQLite здійснено за допомогою скрипту мовою Python з використанням бібліотек sqlite3 і pandas [sqlite3 2026; The pandas Development Team 2026]. Скрипт виконував такі операції: зчитування рядків CSV із автоматичним визначенням структури колонок; нормалізацію кодів типів змін; стандартизацію значення «вилучено» у полі `adapted_text` – причому «вилучено» записується лише для речень із повністю відсутнім адаптованим варіантом, тоді як речення з частковими замінами зберігають свій текст; очищення від зайвих пробілів і нестандартних символів; запис до відповідних таблиць SQLite (*див. Додаток Є*).

Розробку та виконання скрипту здійснено у середовищі PyCharm – саме там відбувалося безпосереднє збереження файлів баз даних на локальний диск [JetBrains 2024]. Для демонстрації функціоналу та перегляду виводу також використовувався Google Colab [Google Colaboratory 2026].

Одним із суттєвих викликів стала неоднорідність форматування в Google Sheets: деякі клітинки містили нерівномірні пробіли або нестандартні символи (зокрема, різні варіанти тире та лапок). Ці особливості потребували або ручного виправлення безпосередньо у таблицях, або автоматичної нормалізації засобами Python перед записом до бази даних. Верифікацію результатів здійснено шляхом порівняння

кількості записів у вихідних таблицях Google Sheets і фінальних таблицях SQLite, а також вибіркової перевірки змістової відповідності даних.

2.6. Розробка вебінструменту порівняльного аналізу

Одним із ключових практичних результатів дослідження стала розробка інтерактивного вебінструменту "Інструмент порівняльного аналізу роману «Тигролови»". Цей інструмент реалізує функцію цифрового середовища для вивчення стратегій адаптації: замість пасивного читання таблиць користувач може інтерактивно досліджувати кожне речення, порівнювати оригінал і адаптацію, фільтрувати зміни за типом, переглядати словник і проходити тест на знання лексики.

Ідея створення такого інструменту виникла в процесі аналізу: стало зрозуміло, що статичні таблиці Google Sheets зручні для власного дослідження, але абсолютно непридатні для презентації результатів або навчання. Потрібна була платформа, яка б унаочнювала трансформації в реальному часі та давала змогу досліднику або студентові самостійно орієнтуватися в корпусі даних.

2.6.1 Технологічний стек

Застосунок реалізовано у вигляді єдиного HTML-файлу без серверної частини (архітектура «no-backend»). Це рішення продиктоване практичними міркуваннями: файл можна відкрити безпосередньо у браузері, надіслати поштою або розмістити на будь-якому хостингу без додаткового налаштування серверу. Технологічний стек:

- HTML5 – структура документа та семантична розмітка [HTML5 2026];
- CSS3 – адаптивний дизайн із власними змінними (CSS Custom Properties), CSS Grid для вирівнювання паралельних речень [CSS Custom Properties 2026; CSS Grid 2026];
- JavaScript (ES6+) – вся логіка взаємодії, фільтрація, пошук, квіз [JavaScript 2026];

- SQLite – джерело даних; усі дані вбудовані в HTML-файл у вигляді JavaScript-об'єкту DB [SQLite Consortium 2026].

Дані з баз даних SQLite зчитувалися за допомогою Python-скрипта і серіалізувалися у формат JSON, після чого безпосередньо вбудовувалися в тіло HTML-файлу як константа `const DB = {...}` [json 2026]. Це дозволило уникнути необхідності у вебсервері: при відкритті файлу у браузері JavaScript зчитує дані з цієї константи і формує увесь інтерфейс динамічно (див. Додаток Ж).

```
r_sents, r_vocab, r_tropes = get_db_data('rodyna.db')
s_sents, s_vocab, s_tropes = get_db_data('svit.db')

print(" Формування JSON")
print("-" * 30)
db_json = json.dumps({
    "rodyna": {
        "sentences": r_sents,
        "vocab": r_vocab,
        "tropes": r_tropes
    },
    "svit": {
        "sentences": s_sents,
        "vocab": s_vocab,
        "tropes": s_tropes
    }
}, ensure_ascii=False)
```

Мал. 2.6.1.1. Фрагмент коду для серіалізації у JSON

```
try:
    with open('comparator_db.html', encoding='utf-8') as f:
        html = f.read()
    print("    HTML файл прочитано")

    db_start_idx = html.index('const DB = {')
    depth = 0
    i = db_start_idx + len('const DB = ')
    while i < len(html):
        if html[i] == '{': depth += 1
        elif html[i] == '}':
            depth -= 1
            if depth == 0:
                db_end_idx = i + 1
                break
        i += 1

    html = html[:db_start_idx + len('const DB = ')] + db_json + html[db_end_idx:]

    with open('comparator_db.html', 'w', encoding='utf-8') as f:
        f.write(html)

    print("    HTML файл оновлено та збережено")

except Exception as e:
    print(f"    ПОМИЛКА при обробці HTML: {e}")
    raise
```

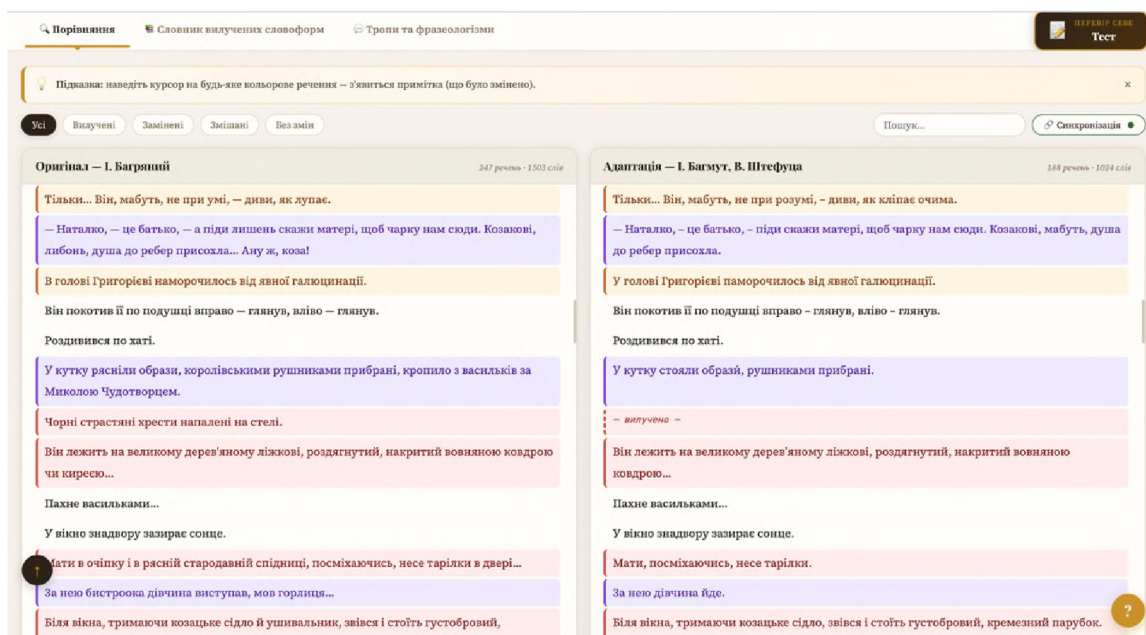
Мал. 2.6.1.2. Фрагмент коду для вбудовування в HTML

Для забезпечення відкритого доступу до вебінструменту його розміщено на платформі GitHub Pages – безкоштовному хостингу статичних сторінок від GitHub, що не потребує налаштування сервера [GitHub Pages 2026] (див. Додаток 3). Процес розгортання передбачав такі кроки: створення публічного репозиторію на GitHub; завантаження єдиного HTML-файлу (comparator_db.html) до репозиторію; перейменування файлу на index.html – це обов'язкова умова, оскільки GitHub Pages автоматично відкриває саме файл із такою назвою як стартову сторінку; активацію GitHub Pages у налаштуваннях репозиторію (розділ *Settings* → *Pages* → *Branch: main*). Після завершення цих кроків GitHub Pages автоматично генерує публічне посилання у форматі [https://\[ім'я-користувача\].github.io/\[назва-репозиторію\]/](https://[ім'я-користувача].github.io/[назва-репозиторію]/), за яким вебінструмент доступний у будь-якому браузері без встановлення додаткового програмного забезпечення та без необхідності завантажувати файл на пристрій.

2.6.2. Функціональні модулі вебінструменту

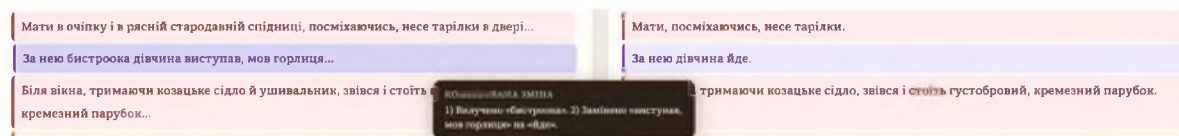
Вебінструмент складається з кількох функціональних модулів, кожен із яких реалізує окрему аналітичну або навчальну функцію.

Модуль порівняльного зіставлення текстів є центральним елементом інструменту. Він реалізує паралельне відображення речень оригіналу та адаптації у двох синхронізованих колонках за допомогою CSS Grid (grid-template-columns: 1fr 1fr). Висоти клітинок кожної пари вирівнюються автоматично браузером – це гарантує точну горизонтальну відповідність між оригіналом і адаптацією незалежно від довжини речення. Речення різних типів позначаються кольором: без змін залишаються без підсвічування, вилучення – рожевим, заміна – жовтим, комбіновані – фіолетовим (див. Мал. 2.6.2.1).

Мал. 2.6.2.1. Загальний вигляд вкладки «Порівняння» вебінструменту

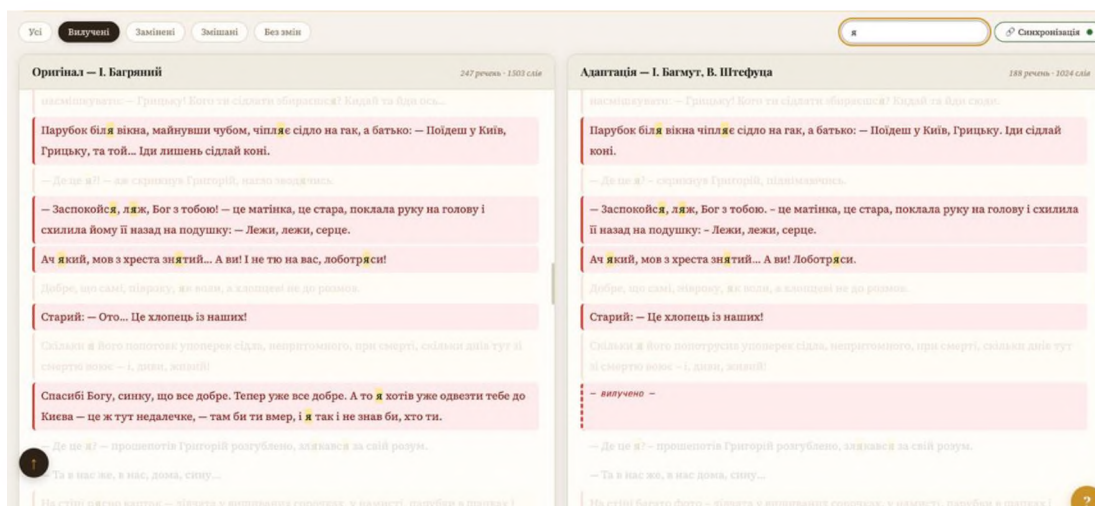
При наведенні курсора на змінене речення з'являється спливаюча підказка (тултіп) з коментарем (див. Мал. 2.6.2.2).

Мал. 2.6.2.2. Спливаюча підказка з коментарем при наведенні на змінене речення у вкладці «Порівняння»

Передбачено синхронізацію прокрутки обох колонок, яку користувач може вмикати або вимикати у правій частині статистичної панелі.

Функція пошуку та фільтрації дозволяє користувачеві відображати лише речення певного типу (вилучені, замінені, комбіновані або без змін), а також здійснювати текстовий пошук по корпусу. Поле пошуку миттєво фільтрує речення у обох колонках без перезавантаження сторінки, підсвічуючи знайдені збіги жовтим маркером (див. Мал. 2.6.2.3).

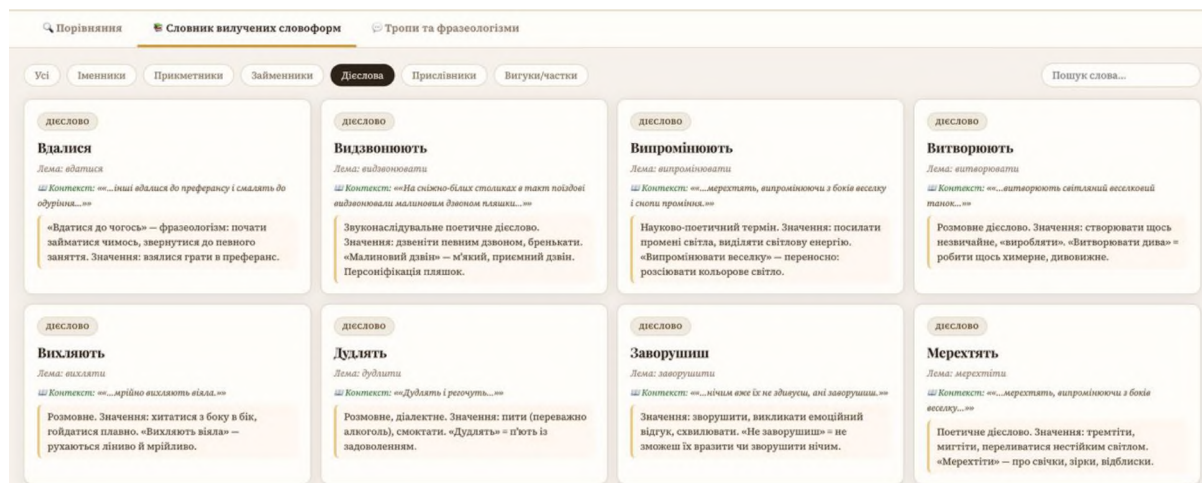
Мал. 2.6.2.3. Функція фільтрації та текстового пошуку у вкладці «Порівняння»: активний фільтр «Вилучені» з підсвіченими збігами літери «я»

Перелік змін – окрема секція під зоною порівняння – виводить усі трансформовані речення у вигляді карток із детальним описом. Картки містять: тип зміни (у вигляді кольорового бейджа), оригінальне речення, адаптований варіант та примітку з лінгвістичним обґрунтуванням. Картки відображаються по 10 на сторінку. Навігація між сторінками здійснюється кнопками «Назад» і «Вперед», а також через інтерактивне поле введення номера сторінки: користувач може клацнути на цифру, вписати потрібну сторінку і натиснути Enter – перехід відбувається миттєво (див. Мал. 2.6.2.4).

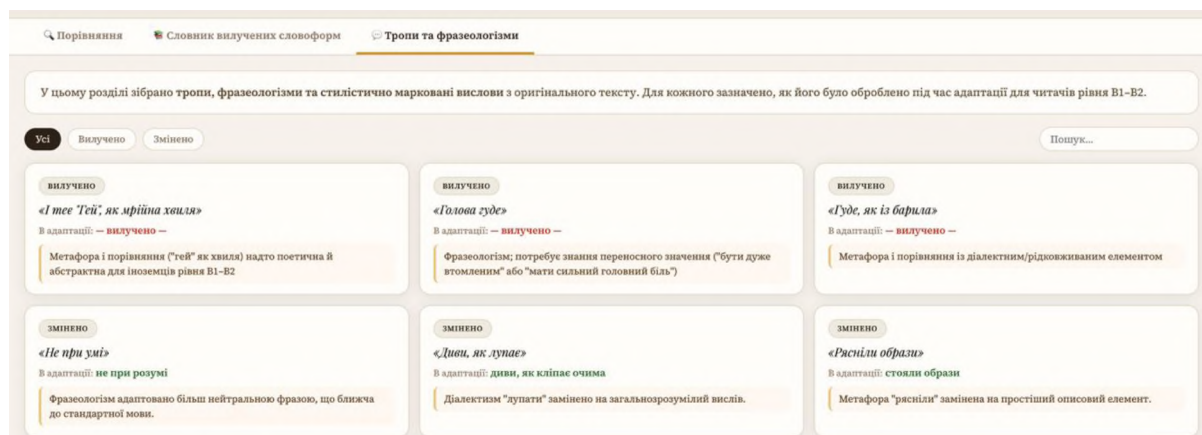
Мал. 2.6.2.4. Секція «Перелік змін»

Модуль словника (вкладка «Словник вилучених словоформ») відображає всі лексичні одиниці, занесені до таблиці vocabulary. Картки містять: словоформу, лему, частину мови, контекст вживання та лінгвістичний коментар. Реалізовано фільтрацію за частиною мови та текстовий пошук (див. Мал. 2.6.2.5).

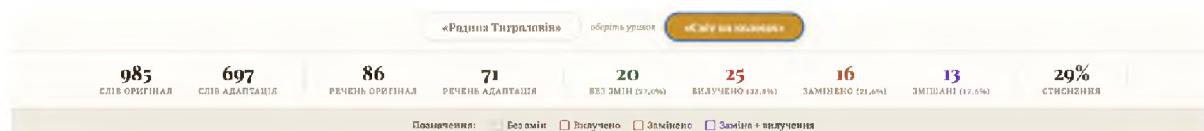
Мал. 2.6.2.5. Вкладка «Словник вилучених словоформ»: картки з фільтрацією за дієсловами

Модуль тропів і фразеологізмів (вкладка «Тропи та фразеологізми») аналогічно відображає записи таблиці tropes. Кожна картка показує: образний вислів в оригіналі, варіант в адаптації (або позначку "вилучено") та пояснення стратегії адаптації. Реалізовано фільтрацію за статусом (вилучені / змінені) (див. Мал. 2.6.2.6).

Мал. 2.6.2.6. Вкладка «Тропи та фразеологізми»

Статистична панель відображається постійно над зоною зіставлення і містить: кількість слів в оригіналі та адаптації, кількість речень, розподіл трансформацій із відсотковими показниками та коефіцієнт стиснення тексту (див. Мал. 2.6.2.7). Усі числові значення відповідають результатам верифікованого лінгвістичного аналізу, описаного в підрозділі 2.2.

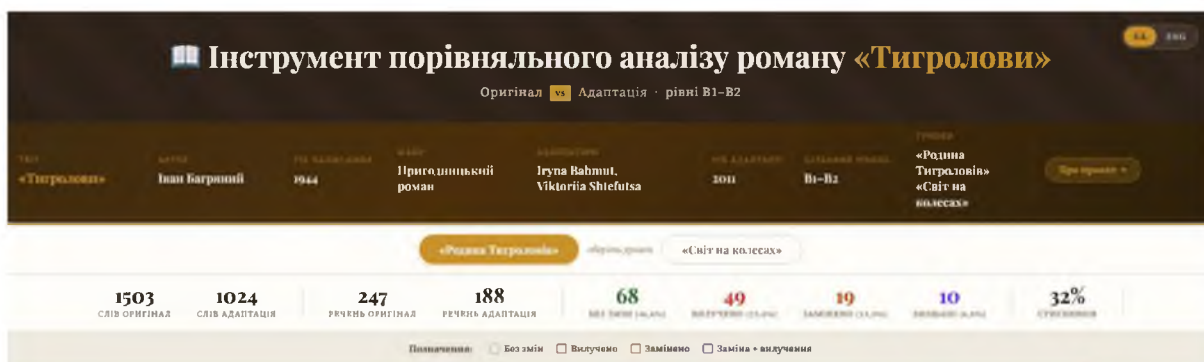

Мал. 2.6.2.7. Статистична панель для уривку «Світ на колесах»

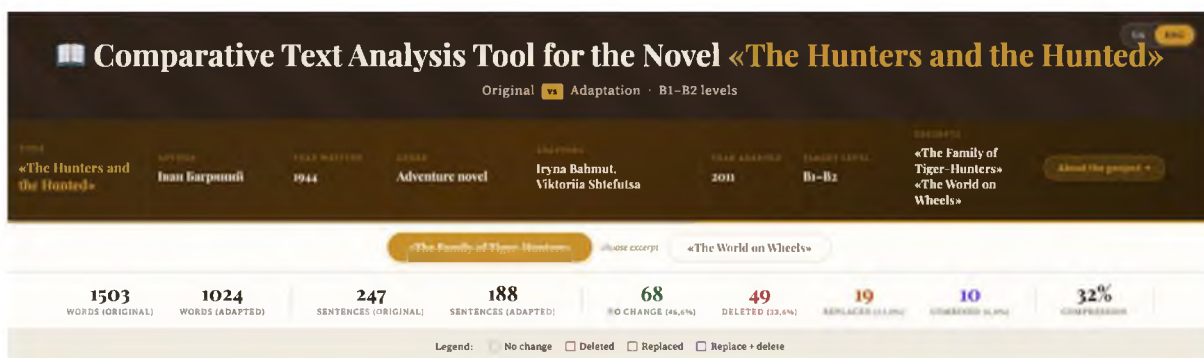
Модуль двомовного інтерфейсу забезпечує перемикання між українською та англійською мовами інтерфейсу. Перемикач «UA / ENG» розміщено у правому верхньому куті шапки сторінки. При активації англійської мови перекладаються всі інтерфейсні написи: заголовок інструменту, паспорт твору, назви вкладок і кнопок, статистична панель, фільтри словника і тропів, розділ «Про проєкт» із трьома аналітичними блоками, шість карток стратегій адаптації, підказки та весь функціонал лексичного тесту. Мовний матеріал – оригінальні та адаптовані речення Багряного, словник, реєстр тропів і питання тесту – навмисно залишаються українськими: цільова аудиторія інструменту вивчає українську мову, тому відображення навчального матеріалу мовою-посередником суперечило б дидактичній меті. Реалізацію здійснено через атрибуту data-i18n на 79 елементах інтерфейсу та функцію setLanguage(), яка при перемиканні замінює вміст усіх маркованих елементів відповідно до словника перекладів I18N.

2.6.3. Інформаційний банер та навігація

На початку сторінки розміщено інформаційний банер із паспортом твору (автор, рік написання, жанр, адаптатори, рівень) (див. Мал. 2.6.3.1).

Мал. 2.6.3.1. Верхня частина інтерфейсу вебінструменту: перемикач уривків та статистична панель

Мал. 2.6.3.2. Верхня частина інтерфейсу вебінструменту англійською мовою

Паспортний рядок реалізований у вигляді горизонтально прокручуваного контейнера – при наведенні курсора на банер з'являється тонка золотиста смужка прокрутки, а сам рядок можна прокрутити як тачпадом, так і затиснувши ліву кнопку миші та тягнучи в потрібний бік (drag-scroll) (див. Мал. 2.6.3.3). Така поведінка реалізована через JavaScript-обробники подій mousedown, mousemove, mouseup і mouseleave на елементі .about-passport-wrac.

```

(function() {
  const wrap = document.getElementById('aboutPassportWrap');
  if (wrap) {
    let isDown = false;
    let startX;
    let scrollLeft;

    wrap.addEventListener('mousedown', (e) => {
      if (e.target.closest('.about-toggle')) return;
      isDown = true;
      startX = e.pageX - wrap.offsetLeft;
      scrollLeft = wrap.scrollLeft;
      wrap.style.cursor = 'grabbing';
    });

    wrap.addEventListener('mouseleave', () => {
      isDown = false;
      wrap.style.cursor = 'grab';
    });

    wrap.addEventListener('mouseup', () => {
      isDown = false;
      wrap.style.cursor = 'grab';
    });

    wrap.addEventListener('mousemove', (e) => {
      if (!isDown) return;
      e.preventDefault();
      const x = e.pageX - wrap.offsetLeft;
      const walk = (x - startX);
      wrap.scrollLeft = scrollLeft - walk;
    });

    wrap.style.cursor = 'grab';
  }
})();

```

Мал. 2.6.3.3. JavaScript-обробники drag-scroll для паспортного рядка у VS Code

При звуженні вікна браузера до ширини, за якої паспортний рядок перестає вміщуватися повністю, над ним автоматично з'являється текстова підказка «← прокрутіть →», реалізована через окремий елемент `.passport-scroll-hint` із CSS-властивістю `display:none` за замовчуванням і `display:block` у медіа-запиті `@media (max-width: 1300px)` (див. Мал. 2.6.3.4).

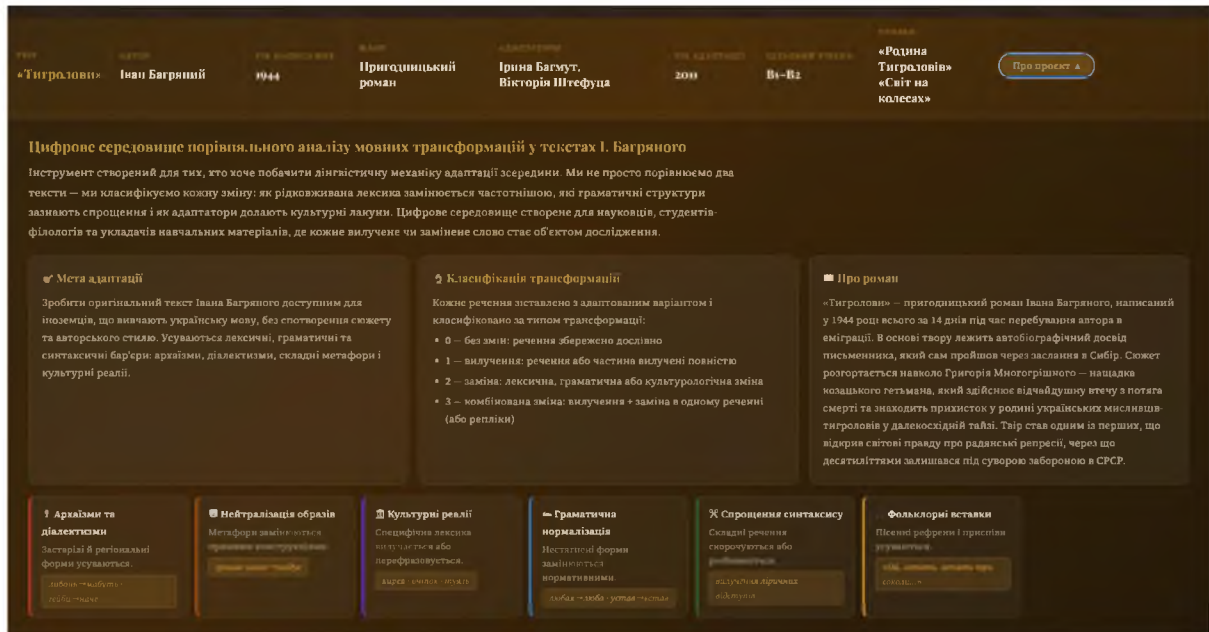
```

.passport-scroll-hint{
  display:none;
  text-align:center;
  font-size:.62rem;
  color: rgba(201,146,42,.6);
  padding:.25rem 0 0;
  letter-spacing:.05em;
}
@media(max-width:1300px){
  .about-passport-full{min-width:1280px}
  .passport-scroll-hint{display:block}
}

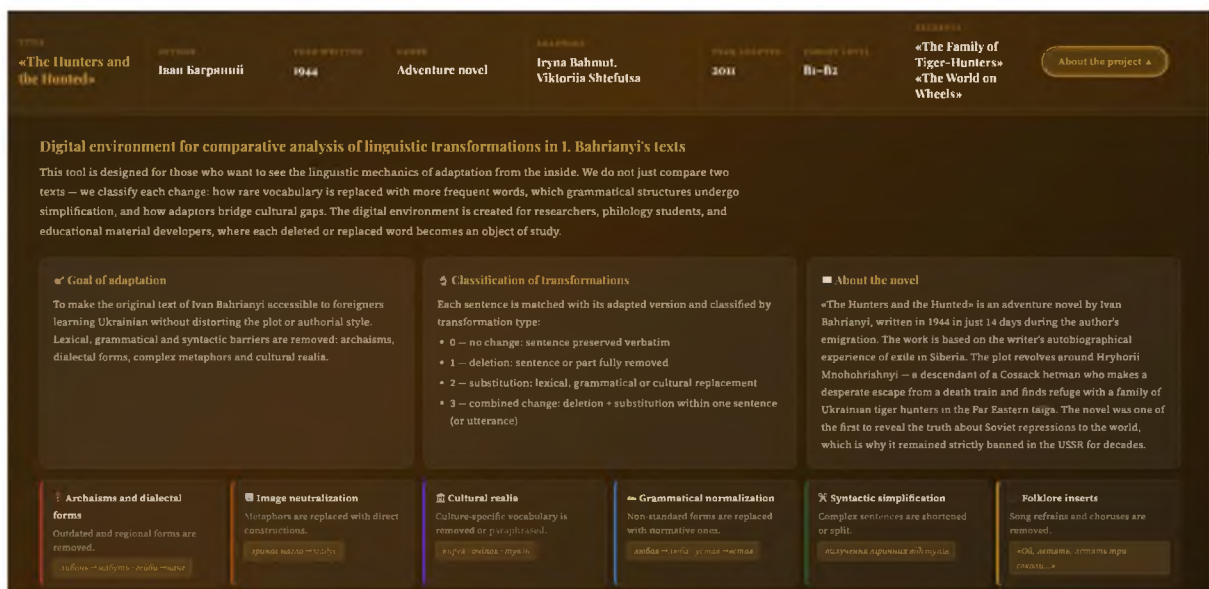
```

Мал. 2.6.3.4. CSS-стиль елемента `.passport-scroll-hint` та медіа-запит `@media (max-width: 1300px)` у VS Code

За кліком на кнопку «Про проєкт» банер розгортається і відображає мету адаптації, методологію та шість стратегій трансформацій із конкретними прикладами (див. Мал. 2.6.3.5).

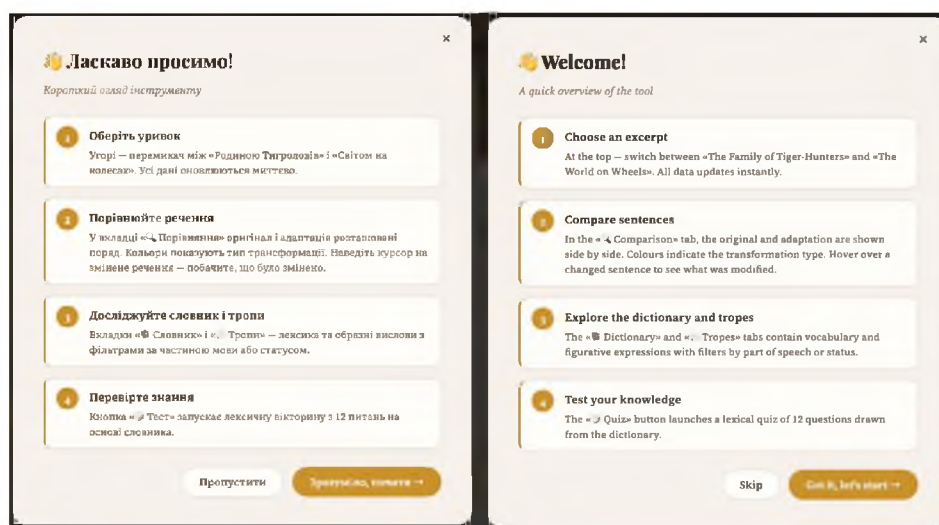
Мал. 2.6.3.5. Розгорнутий інформаційний банер вебінструменту (кнопка «Про проєкт»)

Мал. 2.6.3.6. Розгорнутий інформаційний банер вебінструменту англійською мовою

При першому відвідуванні сторінки автоматично відображається модальне вікно-онбординг із заголовком «Ласкаво просимо!» – короткий

чотирикроковий огляд функціоналу інструменту. Вікно описує: перемикач уривків, модуль порівняння з кольоровим кодуванням, вкладки словника і тропів та кнопку тесту. Користувач може закрити вікно кнопкою «Зрозуміло, почати →» або «Пропустити» – в обох випадках онбординг більше не з'являється в межах сеансу. При перемиканні мови інтерфейсу на англійську всі написи онбордингу перекладаються через систему data-i18n (див. Мал. 2.6.3.7).

Мал. 2.6.3.7. Модальне вікно-онбординг при першому відвідуванні вебінструменту (українською та англійською мовами)

Для зручності навігації на сторінці реалізовано фіксовану кнопку «↑», що з'являється у правому нижньому куті після прокрутки вниз і при натисканні плавно повертає користувача на початок сторінки. Видимість кнопки керується через JavaScript-обробник події scroll: вона залишається прихованою до порогу прокрутки у 400px, а після його досягнення плавно з'являється.

Перемикач уривків дозволяє миттєво переключатися між «Родиною Тигроловів» і «Світом на колесах»: при переключенні всі дані – зона порівняння, словник, тропи, статистика – оновлюються автоматично без перезавантаження сторінки.

2.6.4 Модуль інтерактивного лексичного тестування

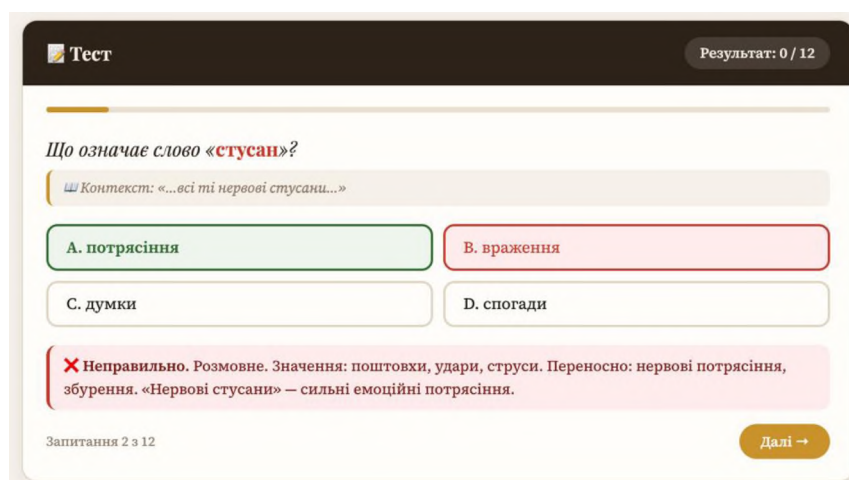
Окремою функцією вебінструменту є інтерактивний лексичний тест, що містить 100 питань, побудованих на основі словників лексичних одиниць обох уривків. Список питань формувався вручну для кожного слова зі словника: питання охоплюють лексику обох уривків, однак не всі слова увійшли до тесту. Критеріями відбору слугували: наявність чіткого, однозначно сформульованого тлумачення; достатня дидактична цінність (слово має бути складним для рівня B1–B2, але водночас таким, що варто засвоїти); можливість скласти чотири правдоподібних варіанти відповіді, серед яких лише один правильний.

Для кожного питання вручну було визначено: лему або словоформу, що виводиться у формулюванні питання; скорочену цитату з оригінального тексту для ілюстрації вживання; правильну відповідь у вигляді нейтрального українського відповідника або короткого тлумачення у початковій формі (*див. Мал. 2.6.4.1*). Для переважної більшості слів у питанні відображається лема – саме вона є одиницею, яку студент шукає у словнику та засвоює. Проте для окремих слів, де складність полягає саме в нестандартній граматичній формі, у питанні свідомо збережено словоформу з тексту: наприклад, *хлоп'я* (народно-поетична форма, що відрізняється від нейтрального «хлопець») або *вірная, любая* (нестягнені форми прикметника, характерні для архаїчного та діалектного мовлення). У таких випадках саме форма і є об'єктом засвоєння, тому заміна її лемою позбавила б питання дидактичного змісту. Три дистрактори – правдоподібні, але хибні варіанти, що семантично або граматично близькі до правильної відповіді – добиралися за допомогою великої мовної моделі Claude [Anthropic 2026]: для кожного слова штучному інтелекту надавалося тлумачення та правильна відповідь, після чого він генерував три семантично суміжних, але хибних варіанти, які потім перевірялися та за потреби коригувалися вручну. Наприклад,

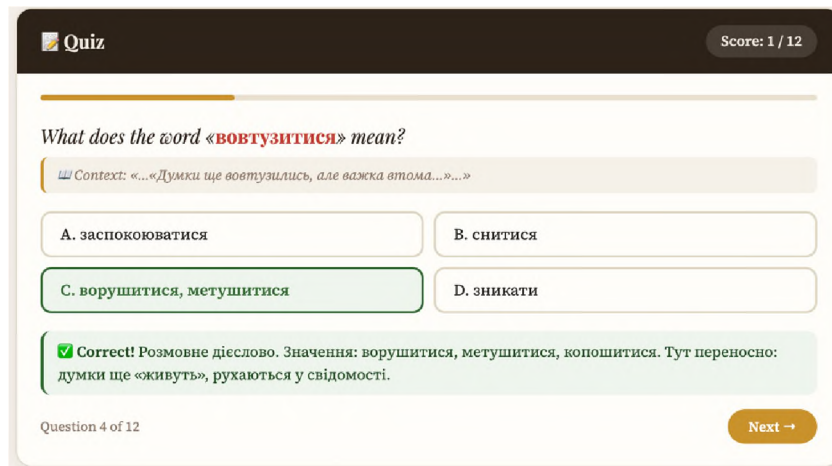
для слова «нагло» дистракторами є «нахабно», «повільно», «радісно», тоді як правильна відповідь — «раптово». Також Claude допомагав формулювати розгорнутий лінгвістичний коментар, що з'являється після вибору відповіді незалежно від її правильності.

При кожному запуску система випадково обирає 12 питань із загального переліку і переміщує варіанти відповідей – рандомізацію реалізовано через алгоритм Фішера–Єйтса [Fisher & Yates 1963]. Тест доступний через окрему кнопку у правій частині навігаційної панелі і відкривається безпосередньо на сторінці без переходу до іншої вкладки. Після завершення раунду відображається результат із оцінкою та пропозицією пройти новий раунд з іншим набором питань. Цей модуль перетворює вебінструмент на повноцінний навчальний ресурс, придатний для використання на заняттях з УМІ або для самостійного вивчення.

Інтерфейс тесту повністю підтримує двомовний режим: при перемиканні на англійську мову змінюються заголовок, лічильник, формулювання питання, підказка-цитата, лічильник питань, кнопки навігації, зворотний зв'язок, фінальна оцінка, відсоток і кнопка перезапуску (див. Мал. 2.6.4.2). Якщо мову перемкнено посеред тесту – поточне питання одразу перемальовується без скидання прогресу.

Мал. 2.6.4.1. Приклад результату після вибору відповіді у тесті

Мал. 2.6.4.2. Приклад результату після вибору відповіді у тесті

2.6.5 Технічні труднощі розробки

Процес розробки вебінструменту супроводжувався численними технічними та методологічними труднощами, вирішення яких склало важливу частину практичної роботи.

1. *Вирівнювання висот рядків у паралельних колонках зони зіставлення.* На початковому етапі обидві колонки реалізовувалися як два незалежні блоки `div` з `overflow-y: auto`. При різній довжині речень рядки «роз'їжджалися»: текст одного речення візуально накладався на наступне, що унеможливлювало зорове зіставлення пар – особливо в діалогічних фрагментах, де короткі репліки чергуються з розгорнутими. Перша спроба – додати JavaScript-вирівнювання через `requestAnimationFrame` до двох окремих блоків – виявилася ненадійною: після зміни розміру вікна або застосування фільтра висоти збивалися [requestAnimationFrame 2026]. Остаточне рішення поєднало два підходи: застосування CSS Grid (`grid-template-columns: 1fr 1fr` у контейнері `.split`), що забезпечує базову сітку, та JavaScript-вирівнювання, яке після рендеру вимірює реальну висоту кожної клітинки і встановлює однакове значення `minHeight` [CSS Grid 2026] (див. Мал. 2.6.5.1).

4. *Точність підрахунку речень.* Початково їх кількість визначалась як кількість рядків у таблиці sentences бази даних. Проте в художньому тексті, особливо в діалогах, один рядок таблиці може містити кілька речень. Наприклад, репліка «А дівочий, вередливий голос над ним: – Грицьку! Чого ж ти не підпрігаєшся? Ну ж бо: "Цілувалися ми із тобою один раз"...» є одним записом у базі, але фактично містить кілька окремих речень. Для вирішення написано окремий Python-скрипт із токенизацією на рівні речень із урахуванням авторської пунктуації Багряного та ручною верифікацією граничних випадків (див. Додаток І). Отримані значення – 247 і 188 речень для «Родини Тигроловів», 86 і 71 для «Світу на колесах» – зафіксовано як сталі константи, замінивши неточні значення автоматичного підрахунку (див. Мал. 2.6.5.4).

```
function buildStats() {  
  const STATS = {  
    rodyna: { ow:1503, aw:1024, os:247, as2:188, del:49, rep:19, mix:10, compress:32,  
              pDel:'33,6%', pRep:'13%', pMix:'6,8%' },  
    svit:   { ow:985,  aw:697, os:86,  as2:71,  del:25, rep:15, mix:13, compress:29,  
              pDel:'33.8%', pRep:'21.6%', pMix:'17.6%' }  
  };  
  const s = STATS[currentFragment];
```

Мал. 2.6.5.4. Об'єкт STATS у VS Code [Microsoft Corporation 2024]

5. *Ручне зіставлення речень оригіналу та адаптації.* Оскільки деякі речення в адаптації об'єднувалися або розбивалися відносно оригіналу, пряме зіставлення рядків таблиці було неможливим. Наприклад, одне складне речення оригіналу нерідко розбивалося на два простих в адаптації, або кілька коротких реплік об'єднувалися в одну. Вирішення полягало у ретельному ручному опрацюванні кожної пари речень із присвоєнням коду типу зміни та детальним текстовим коментарем – це одна з найбільш трудомістких частин всієї практичної роботи.

6. *Некоректне визначення колонок у CSV-файлах.* CSV-файли, експортовані з Google Sheets, мали специфічну структуру: порожня перша колонка (нумерація рядків) та непостійні назви стовпців залежно від версії файлу. Це унеможлиблювало позиційне звертання до колонок.

Вирішення – гнучкий парсер у функції `import_sentences()`, що визначає колонки за фіксованим індексом (див. Мал. 2.6.5.5).

```
def import_sentences(conn, file_path):
    cursor = conn.cursor()

    try:
        df = pd.read_csv(file_path, encoding='utf-8-sig', skipinitialspace=True)
        df = df.dropna(how='all')

        print(f"    Знайдено колонки: {list(df.columns)}")
        print(f"    Кількість рядків у CSV: {len(df)}")

        col_number = df.columns[0]
        col_original = df.columns[1]
        col_adapted = df.columns[2]
        col_changes = df.columns[3]
        col_code = df.columns[4]
```

Мал. 2.6.5.5. Фрагмент функції `import_sentences()` у Google Colab

7. *Рандомізація тесту*. При повторних запусках тест мав видавати різний набір питань, а варіанти відповідей – не стояти на одному місці, щоб унеможливити механічне запам'ятовування. Реалізовано алгоритм Фішера–Єйтса у функції `shuffleArr()` [Fisher & Yates 1963]: щоразу обирається 12 питань із 100, а варіанти відповідей для кожного питання перемішуються незалежно із збереженням індексу правильної відповіді (див. Мал. 2.6.5.6).

```
function shuffleArr(a){
    a=[...a];
    for(let i=a.length-1;i>0;i--){
        const j=Math.floor(Math.random()*(i+1));[a[i],a[j]]=[a[j],a[i]];
    }
    return a;
}
```

Мал. 2.6.5.6. Фрагмент функції `shuffleArr()` у VS Code

8. *Некоректна логіка поля `adapted_text` при частковому вилученні*. У початковій версії скрипту імпорту умова `if code == '1'` спрацьовувала першою і записувала «вилучено» навіть для речень, де адаптований текст існував (часткова трансформація). Це означало, що речення на кшталт «Мати, посміхаючись, несе тарілки.» (частково скорочена версія) відображалось як «– вилучено –» замість реального тексту. Вирішення –

переосмислення логіки: «вилучено» записується лише коли поле adapted справді порожнє (див. Мал. 2.6.5.7).

```
if (not adapted or adapted == 'вилучено') and code == '1':  
    adapted_text = 'вилучено'  
else:  
    adapted_text = adapted if adapted else 'вилучено'
```

Мал. 2.6.5.7. Виправлена логіка adapted_text у Google Colab

9. Пагінація показувала «з 1» замість реальної кількості сторінок.

Поле pageTotalSpan не оновлювалося динамічно. Вирішення – виправлення блоку оновлення та додавання інтерактивного поля введення номера сторінки, яке дозволяє одразу перейти на потрібну сторінку (див. Мал. 2.6.5.8).

```
if (indicator) {  
    const inp = document.getElementById('pageInput');  
    const tot = document.getElementById('pageTotalSpan');  
    if (inp) { inp.value = currentPage; inp.max = totalPages; }  
    if (tot) tot.textContent = totalPages;  
}
```

Мал. 2.6.5.8. Блок оновлення pageTotalSpan і pageInput у функції renderChangesList() у VS Code

10. Прокрутка паспортного рядка мишкою не працювала через CSS-підхід. Початкова спроба реалізувати видимість scrollbar через батьківський :hover у CSS виявилася невдалою: браузері на базі WebKit ігнорують псевдоелемент ::-webkit-scrollbar через батьківський :hover – це відомий баг рушія. Вирішення – переключення на JavaScript: через обробники mousedown, mousemove, mouseup і mouseleave реалізовано drag-scroll, що дозволяє прокручувати рядок затиснутою лівою кнопкою миші (див. Мал. 2.6.5.9).

```
wrap.addEventListener('mousedown', (e) => {
  isDown = true;
  startX = e.pageX - wrap.offsetLeft;
  scrollLeft = wrap.scrollLeft;
  wrap.style.cursor = 'grabbing';
});
wrap.addEventListener('mousemove', (e) => {
  if (!isDown) return;
  e.preventDefault();
  const x = e.pageX - wrap.offsetLeft;
  wrap.scrollLeft = scrollLeft - (x - startX);
});
```

Мал. 2.6.5.9. drag-scroll JS у VS Code

11. Адаптація інтерфейсу для мобільних пристроїв. Двоколонкове розташування зони зіставлення зручне на широкому екрані, але на вузькому – рядки стають нечитабельними, а текст стискається до кількох слів у рядку. Вирішення: медіа-запити CSS, що автоматично перемикають розмітку з двоколонкової на одноколонкову (див. Мал. 2.6.5.10).

```
@media(max-width:780px){.split{grid-template-columns:1fr}}
```

Мал. 2.6.5.10. Медіа-запит @media (max-width: 780px) у VS

Code

12. Збереження оригінальних україномовних текстів при перемиканні мови. При першому перемиканні на англійську мову необхідно зберегти оригінальний україномовний вміст, щоб при поверненні до UA інтерфейс відновився коректно. Початковий підхід – зберігати тексти у атрибуті data-original – не спрацював для елементів із HTML-розміткою всередині (наприклад, тег у рядку підзаголовка). Вирішення: функція setLanguage() зберігає оригінальний innerHTML кожного елемента в JavaScript-об'єкті I18N_UK за ключем при першому виклику і звертається до нього при поверненні до української мови – це гарантує коректне відновлення будь-якого вмісту, включно з вкладеними тегами (див. Мал. 2.6.5.11).

```
document.querySelectorAll('[data-i18n]').forEach(el => {
  const key = el.dataset.i18n;
  if (lang === 'uk') {
    if (I18N_UK[key] !== undefined) el.innerHTML = I18N_UK[key];
  } else if (I18N[lang] && I18N[lang][key] !== undefined) {
    if (I18N_UK[key] === undefined) I18N_UK[key] = el.innerHTML;
    el.innerHTML = I18N[lang][key];
  }
});
```

Мал. 2.6.5.11. Фрагмент функції setLanguage() у VS Code

Таким чином, більшість технічних труднощів виникла на перетині трьох площин: обмежень браузерного середовища, специфіки вхідних даних та архітектурних рішень, прийнятих на початку розробки і скоригованих у процесі. Характерно, що частина проблем виявлялася не одразу, а лише при тестуванні на реальних даних. Це підтверджує, що ітеративний підхід до розробки – коли кожен новий масив даних стає перевіркою для попередніх рішень – є необхідною умовою надійності інструменту, побудованого на живому текстовому матеріалі.

2.6.6 Перспективи розвитку

Розроблений вебінструмент у його поточному стані є функціональним і самодостатнім, однак архітектурні рішення, закладені при проектуванні, свідомо орієнтовані на подальше масштабування. Нижче окреслено основні напрями розвитку.

1. Розширення матеріальної бази. Авторки підручника – І. Багмут та В. Штефуца – здійснили адаптацію лише двох уривків із роману «Тигролови», тому розширення корпусу в межах того самого видання неможливе. Однак до вебінструменту можна підключити адаптовані тексти інших авторів або інших видань, зберігаючи ту саму структуру баз даних SQLite і той самий формат вбудованого об'єкта DB. Для цього достатньо створити новий файл .db за наявним зразком, заповнити таблиці sentences, vocabulary і tropes та додати новий ключ до константи

DB у HTML-файлі. Перемикач уривків у верхній частині інтерфейсу вже підтримує довільну кількість фрагментів без змін у логіці відображення.

2. *Серверна інтеграція та повноцінна пошукова система.* Поточна архітектура «no-backend» є зручною для розповсюдження, але обмежує можливості роботи з великими корпусами: при значному зростанні обсягу даних вбудований JSON-об'єкт стає громіздким. Перехід до серверної моделі – з використанням реляційної СКБД MySQL або PostgreSQL та API на основі Flask або FastAPI – дозволить реалізувати повноцінний повнотекстовий пошук по всьому корпусу, складні фільтри за кількома параметрами одночасно, а також авторизацію та збереження індивідуального прогресу користувача.

3. *Модуль генерації звітів.* Наразі результати фільтрації доступні лише в інтерфейсі. Додавання функції експорту в PDF або DOCX – наприклад, через бібліотеку jsPDF на стороні JavaScript або python-docx на стороні сервера – дозволить дослідникам і викладачам формувати готові аналітичні довідки за обраними параметрами безпосередньо у застосунку. Це зробить інструмент придатним для безпосереднього використання в академічних публікаціях та методичних розробках.

4. *Адаптивний лексичний тренажер.* Поточна реалізація тесту обирає питання випадково, не враховуючи попередніх результатів користувача. Впровадження адаптивного алгоритму – де слова, на які користувач відповів хибно, з'являються частіше, а вже засвоєні – рідше – наблизить інструмент до формату інтервального повторення, що значно підвищить ефективність засвоєння лексики. Розширення списку питань до 200–300 одиниць за рахунок нових уривків перетворить тест на повноцінний тренажер рівнів B1–B2.

5. *Перенесення на інші мови.* Архітектура вебінструменту є мовно нейтральною: назви таблиць, поля баз даних і логіка відображення не прив'язані до української мови. Для адаптації під іншу мову достатньо

замінити дані у базах SQLite та локалізувати інтерфейсні підписи. Це відкриває перспективу створення аналогічних інструментів для інших мов із розвиненою художньою традицією та потребою в лінгводидактичній адаптації текстів – зокрема для польської, чеської або угорської мов, активно представлених у методиці викладання мови як іноземної.

6. *Колаборативний режим.* Перспективним напрямом є також додавання можливості колективного анотування: викладач або дослідник могли б додавати нові коментарі до речень, виправляти наявні або пропонувати альтернативні класифікації трансформацій безпосередньо в інтерфейсі. Для реалізації цього достатньо додати форму введення та серверний endpoint для збереження змін – решта інфраструктури вже наявна.

7. *Розширення двомовного інтерфейсу.* Поточна реалізація охоплює переклад усіх інтерфейсних написів між українською та англійською. Оскільки підручник Багмут і Штефуци видано в Угорщині й орієнтований зокрема на угорськомовну аудиторію, перспективним є додавання угорської локалізації. Для цього достатньо доповнити об'єкт P18N новим ключем hu з відповідними перекладами – вся інфраструктура перемикавання мов уже наявна.

Таким чином, розроблений вебінструмент є не лише результатом конкретного лінгвістичного дослідження, а й масштабованою платформою, здатною слугувати основою для ширшого цифрового проєкту в галузі лінгводидактики та корпусної лінгвістики.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

У другому розділі здійснено комплексне практичне дослідження, що охоплює декілька взаємопов'язаних етапів: порівняльний лінгвістичний аналіз, формування словника та реєстру тропів, проєктування баз даних, перенесення даних і розробку вебінструменту.

Об'єктом аналізу стали два стилістично різнорідних уривки з роману Івана Багряного «Тигролови» в адаптації І. Багмут та В. Штефуци для рівнів В1–В2: психологічно-ліричний фрагмент «Родина Тигроловів» і дескриптивна сцена «Світ на колесах». Їхня стилістична різноманітність дозволила виявити як загальні закономірності адаптації, так і відмінності, зумовлені типом тексту.

Кількісний аналіз засвідчив системний характер трансформацій: коефіцієнт стиснення становить 32% для «Родини Тигроловів» і 29% для «Світу на колесах». Водночас розподіл стратегій суттєво відрізняється: в першому уривку майже половина речень збережена без змін (46,6%), тоді як у другому переважають активні трансформації – заміни (21,6%) і комбіновані зміни (17,6%), що зумовлено насиченістю «Світу на колесах» книжною та образною лексикою.

Порівняльний аналіз на чотирьох мовних рівнях – лексико-семантичному, морфологічному, граматичному та синтаксичному – показав, що всі трансформації підпорядковані єдиній прагматичній меті: усуненню мовних бар'єрів для іноземного читача. Основними інструментами виступають лексична нейтралізація (заміна архаїзмів, діалектизмів, поетизмів на загальноновживані відповідники) та синтаксична компресія (скорочення складних конструкцій, вилучення описів і образних зворотів).

Сформовано словник із 191 лексичної одиниці, класифікованих за вісьмома типами, та реєстр із 41 тропа і фразеологізму. Частотний аналіз словника виявив лідерство дієслів (33,5%), іменників (27,2%) і

прикметників (20,9%), що відображає мовну специфіку текстів Багряного та загальну логіку адаптації: найскладнішими виявляються одиниці зі стилістично маркованим, образним або культурно-специфічним значенням.

Для структурованого зберігання матеріалу розроблено дві реляційні бази даних SQLite – `rodyna.db` і `svit.db`, що разом містять 220 записів, 191 лексичну одиницю і 41 троп. Перенесення даних із Google Sheets автоматизовано Python-скриптом.

Головним практичним результатом розділу є розроблений вебінструмент – автономний HTML-файл без серверної частини, що поєднує сім функціональних модулів: паралельне зіставлення текстів із кольоровим кодуванням і тултіпами, фільтрацію та пошук, перелік змін з інтерактивною пагінацією, словник, реєстр тропів, лексичний тест із 100 питань та двомовний інтерфейс із підтримкою перемикання між українською та англійською мовами. Інструмент розміщено у відкритому доступі на GitHub Pages і може використовуватися як самостійний навчальний і дослідницький ресурс у галузі лінгводидактики. Розробка супроводжувалася задокументованими технічними труднощами, вирішення яких підтвердило, що ітеративний підхід – коли кожен новий масив реальних даних стає перевіркою для попередніх архітектурних рішень – є необхідною умовою надійності цифрового інструменту, побудованого на живому текстовому матеріалі.

ВИСНОВКИ

Бакалаврська робота присвячена порівняльному лінгвістичному аналізу мовних трансформацій в адаптованих уривках роману Івана Багряного «Тигролови» для рівнів В1–В2 та розробці цифрового інструменту для дослідження й унаочнення виявлених закономірностей. Усі поставлені завдання виконано в повному обсязі.

У теоретичній частині систематизовано підходи до визначення адаптації в сучасному перекладознавстві та лінгводидактиці. Встановлено, що адаптація є прагматично зумовленим процесом трансформації автентичного тексту, що орієнтується не на еквівалентність значень, а на комунікативну адекватність та когнітивні можливості адресата. Теоретичним підґрунтям адаптації для рівнів В1–В2 слугує гіпотеза Крашена: засвоєння мови відбувається ефективно, коли навчальний матеріал перевищує поточний рівень учня лише на один крок. Аналіз зарубіжного досвіду підтвердив, що адаптовані тексти забезпечують значно краще засвоєння лексики порівняно з автентичними, а найпоширенішими стратегіями є лексична заміна та синтаксичне спрощення.

Емпіричне дослідження проводилося на матеріалі двох стилістично різнорідних уривків – психологічно-ліричного «Родина Тигроловів» і дескриптивного «Світ на колесах» – в адаптації І. Багмут та В. Штефуци. Їхня стилістична різноманітність дозволила виявити як загальні закономірності адаптації, так і відмінності, зумовлені типом тексту.

Кількісний аналіз засвідчив системний, а не довільний характер трансформацій: коефіцієнт стиснення становить 32% для «Родини Тигроловів» і 29% для «Світу на колесах». Розподіл стратегій суттєво відрізняється між уривками: в першому майже половина речень збережена без змін (46,6%), тоді як у другому переважають активні трансформації – заміни (21,6%) і комбіновані зміни (17,6%), що

зумовлено насиченістю «Світу на колесах» книжною та образною лексикою.

Порівняльний аналіз на чотирьох мовних рівнях – лексико-семантичному, морфологічному, граматичному та синтаксичному – показав, що всі трансформації підпорядковані єдиній прагматичній меті: усуненню мовних бар'єрів для іноземного читача рівня B1–B2. Основними інструментами виступають: лексична нейтралізація – заміна архаїзмів, діалектизмів, поетизмів, нестягнених форм і культурно маркованих одиниць на загальноповживані відповідники; синтаксична компресія – скорочення складних конструкцій, вилучення розгорнутих описів і стилістичних зворотів.

На основі аналізу укладено словник 191 лексичної одиниці, класифікованих за вісьмома типами: архаїзми, діалектизми, історизми, розмовна лексика, лексика зі складною граматичною структурою, поетизми, специфічна та іншомовна лексика. Частотний аналіз за частинами мови виявив лідерство дієслів (33,5%), іменників (27,2%) і прикметників (20,9%), що відображає як мовну специфіку Багряного, так і загальну логіку адаптації: найскладнішими виявляються одиниці зі стилістично маркованим, образним або культурно-специфічним значенням — незалежно від частини мови. Окремо укладено реєстр із 41 тропа і фразеологізму з обґрунтуванням стратегії адаптації кожного.

Для структурованого зберігання зібраного матеріалу спроектовано дві реляційні бази даних SQLite – *rodyna.db* і *svit.db*, що разом містять 220 записів у таблиці речень, 191 лексичну одиницю і 41 троп. Перенесення даних із Google Sheets автоматизовано Python-скриптом.

Головним практичним результатом роботи є розроблений інтерактивний вебінструмент “Інструмент порівняльного аналізу роману «Тигролови»”, розміщений у відкритому доступі на GitHub Pages. Інструмент реалізовано як автономний HTML-файл без серверної частини

і поєднує сім функціональних модулів: паралельне порівняння текстів із кольоровим кодуванням і тултіпами, фільтрацію та пошук по корпусу, перелік змін з інтерактивною пагінацією, словник, реєстр тропів, лексичний тест із 100 питань і рандомізацією за алгоритмом Фішера–Єйтса, та двомовний інтерфейс із підтримкою перемикання між українською та англійською мовами. Це перший україномовний цифровий ресурс такого типу для дослідження адаптованих художніх текстів рівнів B1–B2.

Результати дослідження мають практичне значення для лінгводидактики та цифрової гуманістики. Укладені словники і реєстри тропів можуть слугувати дидактичними матеріалами на заняттях з УМІ. Розроблений вебінструмент придатний для використання викладачами, студентами-філологами, дослідниками та самими іноземцями, що вивчають українську мову, – як самостійний освітній і дослідницький ресурс. Запропонована методика – поєднання ручного лінгвістичного аналізу, автоматичного морфологічного маркування, реляційних баз даних і вебінструменту – є відтворюваною і може бути застосована до адаптацій інших україномовних творів або текстів інших мов, що відкриває перспективу ширшого цифрового проєкту в галузі лінгводидактики та корпусної лінгвістики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Багмут І., Штефуца В. Українська мова. Адаптовані тексти для читання. Рівень В1–В2 : підручник для студентів-славистів. Szeged : JATEPress, 2011. 250 с. URL: <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/194ffd07-383a-4e0c-a833-23557ca7e02d/content> (дата звернення: 10.02.2026).
2. Багрянний І. Тигролови : роман. 3-тє вид. Детройт : Видання фундації ім. Івана Багряного, 1991. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/21157/file.pdf> (дата звернення: 10.02.2026).
3. Гладуш Н. Ф., Дячок Н. В., Бровко К. А., Курнилович М. О. Лінгвокультурна адаптація англомовних текстів у перекладі для українського читача. Закарпатські філологічні студії. 2025. Вип. 41. Т. 1. С. 227–236. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.41.1.36>
4. Горда О. М., Трумко О. М. Мова та література: способи взаємодії у підручнику «Ключ до України: міста і люди». Закарпатські філологічні студії. 2021. Вип. 16. Т. 1. С. 9–14. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.16.1>.
5. Демецька В. В. Адаптація як поняття перекладознавства й культурології. Вісник Сумського державного університету. Серія: Філологія. 2007. № 1. Т. 2. С. 96–102. URL: <https://tractatus.sumdu.edu.ua/Arhiv/2007-2/19.pdf> (дата звернення: 12.03.2026).
6. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози). Львів : Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. 216 с. URL: <https://www.scribd.com/document/920944901/Zorivchak-Rp-Realia-i-Pereklad-Na-Materiali-ROZPIZNANIJ> (дата звернення: 08.03.2026).
7. Ільїна О. В., Чуйкова О. В. Робота з художнім текстом на заняттях з іноземної мови. Вісник Харківського національного університету

- імені В. Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. 2008. № 811. С. 119–124.
8. Ключковська І., Горда О., Трумко О., Мартинишин Н., Темник Г. Ключ до України: міста і люди : підручник для читання та розвитку мовленнєвої діяльності з укр. мови як іноземної. Рівні B2–C1. Ч. 1. Львів : Колір ПРО, 2020. 198 с. ISBN 978-966-2501-67-4.
 9. Мазурик Д. В., Антонів О. В., Бойко Г. І., Синчак О. П. Українська мова як іноземна. Рівні загального володіння A1–C2 : стандарт державної мови. Київ : Національна комісія зі стандартів державної мови, 2024. 139 с. URL: <https://mova.gov.ua/storage/app/sites/19/standarty/> (дата звернення: 10.03.2026).
 10. Мацюк З. Художній текст у практиці навчання української мови іноземців. Теорія і практика викладання української мови як іноземної. 2006. Вип. 1. С. 201–204.
 11. Насталовська І. В. Адаптований текст як вторинний: типологічний аспект. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство). 2009. Вип. 81. С. 19–24.
 12. Насталовська І. В. Утворення вторинних текстів шляхом структурно-змістової компресії. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2014. № 12. С. 94–97. URL: <http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v12/27.pdf> (дата звернення: 07.03.2026).
 13. Палінська О., Туркало О. Стандарти з української мови як іноземної: нинішній стан і перспективи. Теорія і практика викладання української мови як іноземної. 2010. Вип. 5. С. 7–11.
 14. Потреба Н. А. Лінгвокультурна адаптація художнього тексту. Філологічні трактати. 2012. Т. 4. № 2. С. 78–81. URL: <http://www.irbis->

- nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe? (дата звернення: 08.03.2026).
15. Словник української мови : в 11 т. / ред. кол.: І. К. Білодід та ін. Київ : Наукова думка, 1970–1980. 2011. URL: <https://slovnyk.ua/> (дата звернення: 14.04.2026).
 16. Сопилук Н. М. Лінгвокультурна адаптація психологічної прози М. Пруста в українському художньому перекладі : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16 / Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. Одеса, 2012. 275 с. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/> (дата звернення: 05.03.2026).
 17. Швець Г. Д. Художній текст як об'єкт лінгводидактичної адаптації. Педагогічні науки. 2015. № 67. С. 303–309.
 18. Швець Г. Д. Теоретико-методичні засади навчання української мови іноземних студентів гуманітарних спеціальностей : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2021. 730 с. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/35535/1/> (дата звернення: 13.03.2026).
 19. Щепанська Х. Лінгвокультурна адаптація художнього тексту при вивченні української мови як іноземної. Теорія і практика викладання української мови як іноземної. 2022. Вип. 16. С. 66–73. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/ufl.2022.16.3722>
 20. Anthropic. Claude Sonnet 4.6 [LLM]. 2026. URL: <https://www.anthropic.com/claude> (дата звернення: 08.03.2026).
 21. Bastin G. L. Adaptation, the Paramount Communication Strategy. Linguaculture. 2014. Vol. 5. No. 1. P. 73–86. DOI: <https://doi.org/10.1515/lincu-2015-0013>.
 22. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Companion Volume. Strasbourg : Council of Europe Publishing, 2020. URL:

- <https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16809ea0d4> (дата звернення: 10.03.2026).
23. De Belder J., Moens M.-F. Text Simplification for Children. Proceedings of the SIGIR Workshop on Accessible Search Systems. Geneva, 2010. P. 1–8. URL: https://www.researchgate.net/publication/228736550_Text_simplification_for_children (дата звернення: 10.03.2026).
24. Elkasović S., Jelčić Čolakovac J. The Teaching of ESP Lexis Revisited: The Effect of Authentic Text Adaptation on Vocabulary Retention. *ESP Today*. 2023. Vol. 11. No. 1. P. 75–95. DOI: <https://doi.org/10.18485/esptoday.2023.11.1.4>.
25. Fisher R. A., Yates F. Statistical Tables for Biological, Agricultural and Medical Research. 6th ed. Edinburgh : Oliver & Boyd, 1963. 146 p.
26. GitHub, Inc. GitHub Pages: документація платформи для хостингу статичних сайтів. 2026. URL: <https://pages.github.com> (дата звернення: 14.04.2026).
27. Google LLC. Google Colaboratory. 2026. URL: <https://colab.research.google.com> (дата звернення: 10.03.2026).
28. Google LLC. Google Sheets. 2026. URL: <https://www.google.com/sheets/about/> (дата звернення: 10.03.2026).
29. Halaiko D. pymorphy3: Morphological Analyzer and Generator for Russian and Ukrainian Languages. 2024. URL: <https://github.com/no-plagiarism/pymorphy3> (дата звернення: 12.03.2026).
30. Hunter J. D. Matplotlib: A 2D Graphics Environment. *Computing in Science & Engineering*. 2007. Vol. 9. No. 3. P. 90–95. URL: <https://matplotlib.org> (дата звернення: 11.03.2026).
31. JetBrains s.r.o. PyCharm Community Edition. 2026. URL: <https://www.jetbrains.com/pycharm/> (дата звернення: 10.03.2026).

32. Kononchuk I. Translation and adaptation: intersecting relationships. *Linguistics and translation studies*. 2024. Vol. 15. No. 2. P. 32–42. DOI: [http://dx.doi.org/10.31548/philolog15\(2\).2024.04](http://dx.doi.org/10.31548/philolog15(2).2024.04).
33. Krashen S. D. *The Input Hypothesis: Issues and Implications*. London : Longman, 1985. 132 p. URL: <https://archive.org/details/inputhypothesisi0000kras> (дата звернення: 10.02.2026).
34. Microsoft Corporation. Visual Studio Code. Version 1.88. 2024. URL: <https://code.visualstudio.com> (дата звернення: 12.03.2026).
35. Mozilla Developer Network. CSS Custom Properties (Variables). 2026. URL: https://developer.mozilla.org/en-US/docs/Web/CSS/Using_CSS_custom_properties (дата звернення: 12.03.2026).
36. Mozilla Developer Network. CSS Grid Layout. 2026. URL: https://developer.mozilla.org/en-US/docs/Web/CSS/CSS_grid_layout (дата звернення: 12.03.2026).
37. Mozilla Developer Network. HTML5 Reference. 2026. URL: <https://developer.mozilla.org/en-US/docs/Web/HTML> (дата звернення: 12.03.2026).
38. Mozilla Developer Network. JavaScript Reference. 2026. URL: <https://developer.mozilla.org/en-US/docs/Web/JavaScript/Reference> (дата звернення: 12.03.2026).
39. Mozilla Developer Network. Window: requestAnimationFrame() method. 2026. URL: <https://developer.mozilla.org/en-US/docs/Web/API/Window/requestAnimationFrame> (дата звернення: 12.03.2026).
40. Nation I. S. P. *Learning Vocabulary in Another Language*. Cambridge : Cambridge University Press, 2001. 477 p.

41. Python Software Foundation. collections – Container datatypes. 2026. URL: <https://docs.python.org/3/library/collections.html> (дата звернення: 12.03.2026).
42. Python Software Foundation. csv – CSV File Reading and Writing. 2026. URL: <https://docs.python.org/3/library/csv.html> (дата звернення: 12.03.2026).
43. Python Software Foundation. json – JSON encoder and decoder. 2026. URL: <https://docs.python.org/3/library/json.html> (дата звернення: 12.03.2026).
44. Python Software Foundation. Python 3.12 Documentation. 2026. URL: <https://docs.python.org/3/> (дата звернення: 12.03.2026).
45. Python Software Foundation. sqlite3 – DB-API 2.0 interface for SQLite databases. 2026. URL: <https://docs.python.org/3/library/sqlite3.html> (дата звернення: 12.03.2026).
46. Rets I., Astruc L., Coughlan T., Stickler U. Approaches to simplifying academic texts in English: English teachers' views and practices. English for Specific Purposes. 2022. Vol. 68. P. 31–46. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.esp.2022.06.001>
47. Rossetti A., Van Waes L. It's not just a phase: Investigating text simplification in a second language from a process and product perspective. Frontiers in Artificial Intelligence. 2022. Vol. 5. Art. 983008. P. 1–15. DOI: <https://doi.org/10.3389/frai.2022.983008>.
48. Siddharthan A. A survey of research on text simplification. ITL – International Journal of Applied Linguistics. 2014. Vol. 165. No. 2. P. 259–298. DOI: <https://doi.org/10.1075/itl.165.2.06sid>.
49. SQLite Consortium. SQLite Documentation. 2025. URL: <https://www.sqlite.org/docs.html> (дата звернення: 12.03.2026).
50. Stiborská Ž., Nogolová M., Chen X., Kubát M. Syntactic Complexity in L2 Reading: A Comparison of Adapted and Original Czech Texts. Proceedings

- of the Third Workshop on Quantitative Syntax (QUASY, SyntaxFest 2025). 2025. P. 47–55. URL: <https://aclanthology.org/2025.quasy-1.5/> (дата звернення: 07.03.2026).
- 51.** The pandas Development Team. pandas – Python Data Analysis Library. 2026. URL: <https://pandas.pydata.org/docs/> (дата звернення: 12.03.2026).
- 52.** Venuti L. The Translator's Invisibility: A History of Translation. London : Routledge, 1995. 260 p. URL: https://www.academia.edu/19224281/The_Translator_s_Invisibility_A_History_of_Translation (дата звернення: 05.03.2026).
- 53.** Xia M., Kochmar E., Briscoe T. Text Readability Assessment for Second Language Learners. Proceedings of the 11th Workshop on Innovative Use of NLP for Building Educational Applications. San Diego, 2016. P. 12–22. DOI: <https://doi.org/10.18653/v1/W16-0502>.
- 54.** Zhang X., Lu X. Aligning linguistic complexity with the difficulty of English texts for L2 learners based on CEFR levels. Studies in Second Language Acquisition. 2025. Vol. 47. No. 5. P. 1407–1434. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0272263125101125>.

ДОДАТКИ

Додаток А. Порівняльні таблиці в середовищі Google Sheets

Порівняльна таблиця для уривку «Родина Тигроловів».

URL: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1qHjK2gbWRl6bmylO31LbB7vTztXI2SdnJaY-8bxUMUI/edit?gid=83793215#gid=83793215>

Порівняльна таблиця для уривку «Світ на колесах».

URL: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1qHjK2gbWRl6bmylO31LbB7vTztXI2SdnJaY-8bxUMUI/edit?gid=909881242#gid=909881242>

Додаток Б. Словники вилучених словоформ у середовищі Google Sheets

Словник вилучених словоформ для уривку «Родина Тигроловів».

URL: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1qHjK2gbWRl6bmylO31LbB7vTztXI2SdnJaY-8bxUMUI/edit?gid=2131598996#gid=2131598996>

Словник вилучених словоформ для уривку «Світ на колесах».

URL: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1qHjK2gbWRl6bmylO31LbB7vTztXI2SdnJaY-8bxUMUI/edit?gid=950175252#gid=950175252>

Додаток В. Реєстри тропів і фразеологізмів у середовищі Google Sheets

Реєстр тропів і фразеологізмів для уривку «Родина Тигроловів».

URL: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1qHjK2gbWRl6bmylO31LbB7vTztXI2SdnJaY-8bxUMUI/edit?gid=528764560#gid=528764560>

Реєстр тропів і фразеологізмів для уривку «Світ на колесах».

URL: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1qHjK2gbWRl6bmylO31LbB7vTztXI2SdnJaY-8bxUMUI/edit?gid=1288276478#gid=1288276478>

Додаток Г. Базы даних SQLite у середовищі Google Drive

URL: <https://drive.google.com/drive/u/0/folders/1NSrqbIIB8WXExNoMQ352QHAm6nvAubGo>

Додаток Г. Скрипт для кількісного аналізу трансформацій

URL: https://drive.google.com/drive/folders/1Yx7zYGobbTiuuPyfgUfw_LZmY9noEXqJ?usp=sharing

Додаток Д. Скрипт для морфологічного аналізатора

URL: <https://colab.research.google.com/drive/1U11aK6XKUbe4FysNHZUKfbUNAZKAsgLT?usp=sharing>

Додаток Е. Скрипт для частотного аналізу за частинами мови

URL: <https://drive.google.com/drive/folders/19YTfMuLLzikyMDV2hJgrG1TBTtM3-COb?usp=sharing>

Додаток Є. Скрипт для перенесення даних із Google Sheets до баз даних SQLite

URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1UYiJQjA1Pe0oEzFnPQC-eEFHK9u8UvMD?usp=sharing>

Додаток Ж. Скрипт експорту баз даних в HTML

URL: https://colab.research.google.com/drive/1sQuXTp8obr4bvr6rJ4OnQRO_LYpGU0Rx?usp=sharing

Додаток З. Посилання на вебінструмент

Посилання на вебінструмент.

URL: https://yevheniia047.github.io/tyhr-lovy_adaptation/

Посилання на GitHub. URL: https://github.com/yevheniia047/tyhr-lovy_adaptation